

Praktisch Gezondheids- recht

Noordhoff

Mr. D.Y.A. van Meersbergen
Mr. M.C.I.H. Biesart

16^e druk

Praktisch Gezondheidsrecht

Redactie:

Mr. D.Y.A. van Meersbergen

Mr. M.C.I.H. Biesart

Zestiende druk

Noordhoff

Ontwerp omslag: G2K Creative Agency (Groningen-Amsterdam)

Omslagillustratie: iStockphoto

Foto achterkant omslag: Mr. Jan Roelfsema

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie. Aan deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s), redactie of uitgever ontleen.

0 / 22

© 2022 Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht, Nederland.

Deze uitgave is beschermd op grond van het auteursrecht. Wanneer u (her)gebruik wilt maken van de informatie in deze uitgave, dient u vooraf schriftelijke toestemming te verkrijgen van Noordhoff Uitgevers bv. Meer informatie over collectieve regelingen voor het onderwijs is te vinden op www.onderwijsauteursrecht.nl.

This publication is protected by copyright. Prior written permission of Noordhoff Uitgevers bv is required to (re)use the information in this publication.

ISBN (ebook) 978-90-01-27968-4

ISBN 978-90-01-29895-1

NUR 820

Woord vooraf

Voor u ligt de zestiende druk van het boek *Praktisch Gezondheidsrecht*. Het boek is al ruim 35 jaar een standaardwerk in de verpleegkundige opleidingen en heeft intussen ook zijn weg gevonden naar de medische, paramedische en juridische opleidingen. Het boek voldoet aan de moderne didactische eisen. Zo zijn casus, toetsvragen, voorbeelden en samenvattingen toegevoegd.

Omdat het recht continu in verandering is als gevolg van wetwijzigingen en nieuwe jurisprudentie, verschijnt elke twee à drie jaar een vernieuwde en geactualiseerde druk van *Praktisch Gezondheidsrecht*. Daartoe werken wij samen met zeven andere gezondheidsjuristen. Elk is expert in een van de onderwerpen van het boek en heeft het desbetreffende hoofdstuk geactualiseerd. Op deze manier willen we de actualiteit van de verschillende juridische onderwerpen garanderen in de snel veranderende wereld van het gezondheidsrecht.

Ook in deze druk is de nieuwe wetgeving verwerkt. In het bijzonder noemen wij de nieuwe wetten die de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (Wet Bopz) hebben vervangen: de Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang. Daarnaast hebben we weer veel actuele jurisprudentie en nieuwe voorbeelden in het boek verwerkt. Zodoende blijft het boek een praktische inslag houden. Daardoor is het ook zeer geschikt voor beroepsbeoefenaren en juristen in de gezondheidszorg. Een trefwoordenregister maakt het ook buiten het onderwijs, bijvoorbeeld voor patiënten en managers in de zorg, tot een handig naslagwerk.

Wij danken onze medeauteurs voor de plezierige en stipte samenwerking. Het is prettig om te merken dat alle auteurs, net als wij, weer zo enthousiast aan het boek hebben gewerkt. In het bijzonder danken wij mr. Jan Roelfsema, senior jurist bij de Raad van State. Voor de bestuursrechtelijke onderdelen kunnen we al vele jaren vertrouwen op zijn expertise. Waar het uiteindelijk om gaat is de zorg voor de patiënt. De medisch professionals die hier met hart en ziel aan werken, inspireren ons al jaren bij het schrijven van dit boek. Wij sloten de kopij af in september 2021.

Heeft u suggesties die kunnen leiden tot verbeteringen in een volgende druk? Mailt u die dan aan de uitgever: www.mijnnoordhoff.nl. Bij voorbaat dank.

Diederik van Meersbergen
Monique Biesart
Rotterdam/Utrecht, najaar 2021

Serie Praktisch Recht

Praktisch Arbeidsrecht
Praktisch Bedrijfsrecht
Praktisch Bestuursprocesrecht
Praktisch Bestuursrecht
Praktisch Bijzondere Overeenkomstenrecht
Praktisch Burgerlijk Procesrecht
Praktisch Consumentenrecht
Praktisch Europees recht
Praktisch Fiscaalrecht
Praktisch Gezondheidsrecht
Praktisch Goederenrecht
Praktisch Internationaal recht
Praktisch Omgevingsrecht
Praktisch Ondernemingsrecht
Praktisch Personen- en Familierecht
Praktisch Staatsrecht
Praktisch Straf(proces)recht
Praktisch Verbintenissenrecht

Over de auteurs

Mr. dr. R.M. (Roland) Bertens Advocaat gezondheidsrecht Van Benthem & Keulen en universitair docent gezondheidsrecht UMC Utrecht. Actualisering hoofdstuk 1.

Mr. M.C.I.H. (Monique) Biesart Voormalig universitair hoofddocent gezondheidsrecht, UMC Utrecht. Actualisering hoofdstuk 9. Eindredactie.

Mr. dr. V.L. (Veelke) Derckx Adviseur gezondheidsrecht KNMG. Actualisering hoofdstuk 8.

Mr. A.M. (Alexia) Franse Jurist UMC Utrecht. Actualisering van de hoofdstukken 5 en 6.

Mr. dr. B.J.M. (Brenda) Frederiks Universitair docent gezondheidsrecht Amsterdam UMC, afdeling ethiek, recht en humaniora. Actualisering hoofdstuk 7 voor wat betreft Wzd.

Mr. dr. R.E. (Rachel) van Hellemond Wetenschappelijk secretaris/gezondheidsjurist Gezondheidsraad. Actualisering hoofdstuk 3.

Prof. mr. A.C. (Aart) Hendriks Hoogleraar gezondheidsrecht, Universiteit Leiden. Actualisering hoofdstuk 10.

Mr. D.Y.A. (Diederik) van Meersbergen Rechter in Rotterdam. Actualisering hoofdstuk 7 voor wat betreft Wvggz. Eindredactie.

Mr. dr. M. (Menno) Mostert Universitair docent gezondheidsrecht, UMC Utrecht. Actualisering van de hoofdstukken 2 en 4.

Inhoud

Inleiding 11

1 **Recht en gezondheidsrecht 13**

- 1.1 Omschrijving van het recht en het gezondheidsrecht 14
- 1.2 Functie van het recht 15
- 1.3 Indelingen van het recht 16
- 1.4 Bronnen van het recht 22
- 1.5 Grondrechten 29
- 1.6 Rechtspleging 32
 - Samenvatting 42
 - Studie-eindvragen 44

2 **Aansprakelijkheid 45**

- 2.1 Civielrechtelijke aansprakelijkheid 46
- 2.2 Strafrechtelijke aansprakelijkheid 59
- 2.3 Tuchtrechtelijke aansprakelijkheid 72
 - Samenvatting 84
 - Studie-eindvragen 86

3 **Beroepen in de zorg 87**

- 3.1 Voorgeschiedenis en uitgangspunten van de Wet BIG 88
- 3.2 Begrip individuele gezondheidszorg 90
- 3.3 Registratie en titelbescherming 91
- 3.4 Specialismen 103
- 3.5 Opleidingstitels 104
- 3.6 Voorbehouden handelingen 106
- 3.7 Kwaliteitsbepalingen 115
- 3.8 Strafbare beroepsuitoefening 118
- 3.9 Niet-reguliere behandelingen 119
 - Samenvatting 121
 - Studie-eindvragen 123

4 **Beroepsgeheim 125**

- 4.1 Beroepsgeheim: inleiding 126
- 4.2 Beroepsgeheim: hoofdregel 126
- 4.3 Beroepsgeheim: uitzonderingen op de hoofdregel 132
- 4.4 Verschoningsrecht 138
 - Samenvatting 143
 - Studie-eindvragen 145

- 5 Rechten van patiënten 147**
 - 5.1 Patiëntenrecht 148
 - 5.2 Patiëntenrechten in het Burgerlijk Wetboek (WGBO) 149
 - 5.3 Patiëntenrechten in afzonderlijke wetten 165
 - 5.4 Medezeggenschap in zorginstellingen 173
 - [Samenvatting 175](#)
 - [Studie-eindvragen 177](#)

- 6 Vertegenwoordiging van patiënten 179**
 - 6.1 Positie van de minderjarige patiënt 180
 - 6.2 Vertegenwoordiging van de wilsonbekwame patiënt 185
 - 6.3 De wet en vertegenwoordiging 187
 - [Samenvatting 193](#)
 - [Studie-eindvragen 195](#)

- 7 Verplichte zorg 197**
 - 7.1 Van Wet Bopz naar nieuwe wetgeving 199
 - 7.2 Het onderscheid tussen de Wvggz en de Wzd 200
 - 7.3 Wet verplichte ggz 201
 - 7.4 Wet zorg en dwang 228
 - [Samenvatting 247](#)
 - [Studie-eindvragen 249](#)

- 8 Geboorte en overlijden 251**
 - 8.1 Juridische status van ongeborn kind en geboorte 252
 - 8.2 Ouderschap en draagmoederschap 255
 - 8.3 Kunstmatige voortplanting en embryo's 258
 - 8.4 Afbreking zwangerschap 262
 - 8.5 Overlijden 269
 - 8.6 Begruving en crematie 272
 - 8.7 Sectie 275
 - 8.8 Orgaandonatie 276
 - [Samenvatting 283](#)
 - [Studie-eindvragen 285](#)

- 9 Medische beslissingen rond het levenseinde 287**
 - 9.1 Afbakening van begrippen 289
 - 9.2 Euthanasie en hulp bij zelfdoding 291
 - 9.3 Levensbeëindiging zonder verzoek 306
 - 9.4 Levensbeëindiging van pasgeborenen met zeer ernstige afwijkingen 307
 - 9.5 Palliatieve sedatie 309
 - [Samenvatting 310](#)
 - [Studie-eindvragen 312](#)

- 10 Structuur, financiering en kwaliteit 313**
 - 10.1 Sturing in de zorg 314
 - 10.2 De vergoeding van zorgkosten 319
 - 10.3 Toelating zorginstellingen, bekostiging en kwaliteit 334
 - 10.4 Toezicht en adviesorganen 342
 - [Samenvatting 347](#)
 - [Studie-eindvragen 349](#)

Kernbegrippen [350](#)

Literatuur [360](#)

Afkortingen [365](#)

Register [369](#)

Inleiding

Het gezondheidsrecht is een vakgebied dat verschillende rechtsgebieden omvat. In de afgelopen vijftig jaar heeft het zich steeds verder ontwikkeld. In de praktijk krijgen niet alleen juristen, maar ook zorgprofessionals zoals verpleegkundigen, artsen, physician assistants en fysiotherapeuten met juridische vraagstukken te maken. Van hen wordt dan (globale) kennis van het gezondheidsrecht verwacht. Maar ook van patiënten wordt verwacht dat ze hun rechten en plichten in de gezondheidszorg kennen. *Praktisch Gezondheidsrecht* geeft een inleiding in een aantal belangrijke gezondheidsrechtelijke onderwerpen en is geschreven voor:

- studenten die een opleiding tot hulpverlener/zorgverlener volgen;
- juridisch studenten, studenten gezondheidswetenschappen en studenten beleid en management in de zorg die zich in het gezondheidsrecht verdiepen;
- beroepsbeoefenaren in de zorgsector;
- patiënten;
- managers in de zorgsector.

Praktisch Gezondheidsrecht begint met een inleidend hoofdstuk over elementaire rechtsbegrippen en de plaats van het gezondheidsrecht binnen het recht. In de hoofdstukken die daarop volgen komen belangrijke onderwerpen uit het gezondheidsrecht aan de orde zoals:

- aansprakelijkheid en tuchtrecht;
- beroepwetgeving;
- beroepsgeheim;
- patiëntenrechten en vertegenwoordiging van patiënten;
- verplichte zorg aan psychiatrische patiënten en opname van cliënten met een psychogeriatrische aandoening of een verstandelijke beperking;
- het begin van het leven, abortus provocatus en orgaandonatie;
- beslissingen rond het levenseinde zoals euthanasie en hulp bij zelfdoding.

Het laatste hoofdstuk van *Praktisch Gezondheidsrecht* gaat over de financiering en de inrichting van het zorgstelsel, de kwaliteit van zorg en het toezicht daarop.

Praktisch Gezondheidsrecht is toegankelijk geschreven en bevat sprekende voorbeelden uit de jurisprudentie. De antwoorden op de toetsvragen (tussenvragen en de studie-eindvragen aan het eind van elk hoofdstuk) zijn te vinden op de website bij dit boek. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een samenvatting. In de tekst wordt regelmatig verwezen naar wetten en wetsartikelen. Het verdient aanbeveling om bij het bestuderen van het boek een actuele wettenbundel bij de hand te hebben of via bijvoorbeeld www.wetten.nl de actuele wetstekst te raadplegen.

1

Recht en gezondheidsrecht

- 1.1 Omschrijving van het recht en het gezondheidsrecht
- 1.2 Functie van het recht
- 1.3 Indelingen van het recht
- 1.4 Bronnen van het recht
- 1.5 Grondrechten
- 1.6 Rechtspleging

OPENINGSCASUS

Behandeling Covid-19: in strijd met goed hulpverlenerschap?

De familie van een patiënt met het Covid-19-virus vindt dat het ziekenhuis waar de patiënt ligt, niet voldoende doet om de patiënt te genezen. De familie vindt in het bijzonder dat de geneesmiddelen ivermectine, hydroxychloroquine en vitamine C moeten worden toegediend aan de patiënt. Het ziekenhuis weigert dit op basis van het medisch oordeel van de behandelend artsen van de patiënt en de relevante richtlijnen over de behandeling van Covid-19. Daarom spant de familie een rechtszaak aan. In kort geding (een spoedeisende zaak) vordert zij dat het ziekenhuis toestaat dat de behandeling met onder meer ivermectine wordt toegepast, of dat in ieder geval een arts wordt toegelaten in het ziekenhuis die bereid is die behandeling toe te passen. De behandeling is volgens de familie namelijk noodzakelijk vanuit het perspectief van 'goed hulpverlenerschap'. De rechter gaat hier niet in mee. Juridisch gezien gaat een ziekenhuis een 'geneeskundige behandelingsovereenkomst' aan met een patiënt. Op grond daarvan gelden de regels uit de Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst, waaruit inderdaad volgt dat een zorgverlener zich als 'goed hulpverlener' moet gedragen. In dit geval oordeelt de rechter dat het ziekenhuis en de behandelend artsen van de patiënt dat ook hebben gedaan. Niet alleen is de behandeling van de patiënt door de behandelend artsen uitgebreid besproken, maar ook is er collegiaal overleg geweest met artsen buiten het ziekenhuis. Daarnaast hebben de

behandelaars zich laten leiden door de medische professionele standaard, die wordt ingevuld door onder meer richtlijnen over welke behandelingen werkzaam zijn en welke niet. Zo beschouwd hebben zij duidelijk laten zien niet over één nacht ijs te zijn gegaan bij de behandeling van de patiënt. De familie kan het ziekenhuis dus niet dwingen tot het leveren van een bepaalde vorm van zorg. Weliswaar heeft de patiënt recht op zorg, maar hoe die precies wordt ingevuld, hangt af van het professionele oordeel van de hulpverlener.

Bron: Rechtbank Midden-Nederland, 20 mei 2021, ECLI:NL:RBMNE:2021:2302

Dit eerste hoofdstuk is bedoeld als algemene inleiding in het recht en het gezondheidsrecht. Het schetst een kader waarbinnen het recht dat relevant is in de gezondheidszorg geplaatst kan worden. In paragraaf 1.1 wordt beschreven wat wordt bedoeld met recht en gezondheidsrecht, in paragraaf 1.2 komt de functie van het recht aan de orde. Vervolgens wordt besproken hoe het recht kan worden ingedeeld (paragraaf 1.3) en wordt stilgestaan bij de verschillende bronnen van het recht (paragraaf 1.4). Paragraaf 1.5 gaat in op een belangrijke bouwsteen van het recht, de grondrechten. Daarna wordt ingegaan op de rechterlijke organisatie en de wijze waarop geprocedeerd kan worden, ofwel hoe iemand 'zijn recht kan halen' (paragraaf 1.6).

1.1 Omschrijving van het recht en het gezondheidsrecht

Definitie recht

Het begrip recht is niet eenvoudig te definiëren. Het woord heeft in het spraakgebruik verschillende betekenissen. Zo kan iemand recht hebben op loon, in rechte iets opgelegd krijgen, of onrecht aangedaan worden. Wanneer we meer praktisch spreken over het recht, gaat dat doorgaans over rechtsregels zoals die zijn vastgelegd in wetten. Deze rechtsregels ordenen de maatschappij en het gedrag tussen mensen en kunnen door bijvoorbeeld de rechter maar ook de overheid worden toegepast. Burgers of ondernemingen kunnen zich er ook op beroepen in geval van een conflict. Recht in deze zin is een stelsel van normen en waarden dat voortvloeit uit de historie en de cultuur van de gemeenschap waarin het bestaat en waarvan het een product en een afspiegeling is. Het kan dan ook met de tijd veranderen.

Horizontaal specialisme

Binnen het stelsel van het recht heeft ook het gezondheidsrecht een plaats. De laatste halve eeuw heeft dit zich als specialistisch rechtsgebied ontwikkeld. Het gezondheidsrecht is echter geen afgebakend geheel en het valt ook niet eenvoudig te categoriseren. Het samenbindende is dat het gaat om rechtsregels die relevant zijn in de gezondheidszorg. Men noemt gezondheidsrecht – net als bijvoorbeeld jeugdrecht of bouwrecht – een horizontaal specialisme. Het bevat zowel wetten die speciaal voor de gezondheidszorg zijn geschreven als rechtsregels uit algemene wetten die óók in de gezondheidszorg van toepassing zijn.

Een voorbeeld van een wet die specifiek voor de gezondheidszorg is geschreven, is de Wet inzake bloedvoorziening. Daarin zijn rechtsregels opgenomen die betrekking hebben op het verzekeren van de kwaliteit, veiligheid en beschikbaarheid van bloed en bloedproducten. Daarnaast zijn er wettelijke bepalingen die niet specifiek voor de gezondheidszorg zijn geschreven, maar daarop wel van toepassing kunnen zijn. Een voorbeeld van zo'n rechtsregel is art. 307 Wetboek van Strafrecht (Sr). Daarin is dood door schuld strafbaar gesteld. Wordt aan een beroepsbeoefenaar in de zorg dood door schuld ten laste gelegd, dan betekent dat dat een bepaling uit het strafrecht kan worden toegepast in de gezondheidszorg. Ook dan spreken we van gezondheidsrecht.

1.2 Functie van het recht

Een functie van het recht is om de maatschappij te ordenen en regels op te stellen voor het geval er conflicten ontstaan tussen mensen onderling, maar ook bijvoorbeeld tussen organisaties en de overheid. Een andere functie is om kwetsbare mensen in de samenleving te beschermen. Ook het gezondheidsrecht kent deze functies. Het gezondheidsrecht beoogt onder meer de rechten van personen in de gezondheidszorg te beschermen. Denk daarbij aan de individuele patiëntenrechten en de bescherming van de rechten van gedwongen opgenomen patiënten. De regels van het gezondheidsrecht beogen ook te ordenen. Zo stelt de Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg (Wkkgz) verplichtingen aan bijvoorbeeld ziekenhuizen over het onderhouden van systemen waarin meldingen van incidenten in de zorg moeten worden gedaan. Dat ordenen moet doelmatig en rechtvaardig gebeuren.

Ordenen

Beschermen

Met bindende regels die vooraf zijn opgesteld, weet iedereen waarmee hij rekening kan en soms moet houden. Op die manier is het mogelijk om vreedzaam samen te leven. Het recht moet in evenwichtige verhoudingen voorwaarden scheppen voor de ontplooiing van ieder mens, misstanden voorkomen en rechtvaardigheid in de samenleving concretiseren. In ideale zin is recht pas recht als het tot gerechtigheid in de samenleving leidt. Dit wordt echter voor grote delen ook door levens- en wereldbeschouwingen bepaald. Zo is euthanasie in Nederland wettelijk geregeld, maar in veel andere landen niet.

VOORBEELD 1.1

Ordenen door wetgeving

In de Wegenverkeerswet zijn verschillende bepalingen opgenomen, onder andere met het doel het verkeer in goede banen te leiden. Zo staan er bepalingen in over de verkeersveiligheid, maar is ook het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (dat onder andere de rijvaardigheid beoordeelt) ingesteld op basis van deze wet. De overheid legt daarmee de spelregels vast die gelden bij deelname aan het verkeer. Zo mag je op grond van die wet niet onder invloed van alcohol achter het stuur gaan zitten. Een bestuurder bij wie een ademalcoholgehalte van 1110 µg/l (2,553 ‰) werd gemeten, raakte zijn rijbewijs kwijt. Het CBR mocht zich op basis van het door een

psychiater uitgevoerde onderzoek op het standpunt stellen dat de bestuurder ongeschikt was voor het besturen van motorrijtuigen en had terecht om die reden zijn rijbewijs ongeldig verklaard (ABRvS 9 juni 2021, ECLI:NL:RVS:2021:1201). Met dit soort spelregels beoogt deze wet dus de maatschappij te ordenen.

T 1.1

TUSSENVRAAG 1.1

Zoek Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek op. Wat is de functie van de bepalingen in de artikelen 448 en 450 van boek 7 BW? Hoe beschermen deze artikelen de patiënt?

1.3 Indelingen van het recht

Om de indelingen van het gezondheidsrecht te kunnen begrijpen, is het van belang om te weten in welke rechtsgebieden het Nederlandse recht is ingedeeld. In deze paragraaf worden de belangrijkste indelingen behandeld, te weten het onderscheid tussen nationaal, internationaal en supranationaal recht (subparagraaf 1.3.1), tussen publiek- en privaatrecht (subparagraaf 1.3.2), tussen materieel en formeel recht (subparagraaf 1.3.3), tussen dwingend en regelend recht (subparagraaf 1.3.4) en tussen objectief en subjectief recht (subparagraaf 1.3.5). Deze indelingen zijn ook van toepassing op de rechtsregels die gelden binnen het gezondheidsrecht.

1.3.1 Nationaal, internationaal en supranationaal recht

Binnen het Nederlandse recht kan onderscheid worden gemaakt tussen:

- 1 nationaal recht;
- 2 internationaal recht;
- 3 supranationaal recht.

Ad 1 Nationaal recht

Nationaal recht bestaat uit alle wetten en andere rechtsregels die door de Nederlandse wetgever zijn vastgesteld en die binnen de Nederlandse landsgrenzen gelden. Nationaal recht kan worden opgedeeld in publiek- en privaatrecht (zie subparagraaf 1.3.2).

Ad 2 Internationaal recht

Het internationaal recht kan worden onderverdeeld in internationaal publiekrecht en internationaal privaatrecht. Internationaal publiekrecht is het recht tussen staten onderling. Een *verdrag* is een publiekrechtelijke overeenkomst die een staat met een of meer andere staten of met een verdragsorganisatie aangaat.

VOORBEELD 1.2

Internationale verdragsbepalingen

Nederland is gebonden aan een groot aantal internationale verdragen. Zo is Nederland aangesloten bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM), het Internatio-

naal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR) en het Verdrag inzake de rechten van het kind (IVRK). Deze verdragen bevatten bepalingen waarmee het recht op leven, privacy en lichamelijke integriteit wordt beschermd. Nederland heeft zich aangesloten bij deze verdragen en is daarom gehouden deze (grondrechtelijke) bepalingen te respecteren.

Verdragsbepalingen scheppen niet alleen bevoegdheden en verplichtingen tussen de verdragspartners onderling, maar werken – als ze zich daartoe lenen – ook door in de nationale rechtsorde. Deze worden dan *een ieder verbindende bepalingen* genoemd; bestaande nationaalwettelijke voorschriften die hiermee onverenigbaar zijn, mogen niet worden toegepast (art. 94 Gw). Dat geldt niet alleen voor bepalingen in een verdrag, maar ook voor besluiten van verdragsorganisaties.

Een ieder
verbindende
bepalingen

Ad 3 Supranationaal recht

Supranationaal recht is recht dat afkomstig is van organisaties die van lidstaten een eigen regelgevende en/of rechtsprekende bevoegdheid hebben gekregen. Een voorbeeld hiervan is het recht van de Europese Unie (EU). Ook hier spelen verdragen een belangrijke rol, zoals het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU) en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VwEU). Als het gaat om de EU wordt voor supranationaal ook de term *communautaire* gebruikt. Zie verder subparagraaf 1.4.2.

1.3.2 Publiek- en privaatrecht

Het nationaal recht kan worden ingedeeld in publiek- en privaatrecht.

Het **publiekrecht** regelt de verhoudingen tussen de overheid en de maatschappij (de burgers en organisaties) en tussen de overheidsorganen onderling.

Het publiekrecht wordt traditioneel ingedeeld in:

- 1 staatsrecht;
- 2 bestuursrecht;
- 3 strafrecht;
- 4 internationaal recht.

Ad 1 Staatsrecht

Het staatsrecht regelt de inrichting en de bevoegdheden van de staat en zijn onderdelen (provincies, gemeenten, waterschappen en andere openbare lichamen). Het stelt ook beperkingen aan de bevoegdheden van de overheid, bijvoorbeeld door grondrechten te formuleren ter bescherming van burgers. Een deel van het staatsrecht is te vinden in de Grondwet (Gw) en de daarin voorgeschreven wetten over de belangrijkste overheidsorganen (zogenoemde organieke wetten, zoals de Gemeentewet en de Provinciewet). De Nederlandse Grondwet vindt zijn oorsprong in het ontstaan van het koninkrijk en dateert van 1814. Nadien is de Grondwet herhaaldelijk gewijzigd. De laatste algehele herziening dateert van 1983. Daarna is de Grondwet nog verschillende malen op onderdelen gewijzigd. Voor de laatste maal gebeurde dat in 2018.

Ad 2 Bestuursrecht

Het bestuursrecht omvat de regels die de overheid in het verkeer met burgers (en soms ook andere overheden) in acht moet nemen. De belangrijkste regels van het bestuursrecht staan in de Algemene wet bestuursrecht (Awb), die in 1994 is ingevoerd. De Awb vermeldt hoe de overheid besluiten moet voorbereiden en bekendmaken. Ook staat hierin binnen welke termijn de overheid een besluit moet nemen. In het gezondheidsrecht is de Awb bijvoorbeeld relevant voor de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd bij de uitoefening van de aan haar in bijzondere wetten toegekende bevoegdheden. Maar ook voor de uitoefening van andere controlerende en regulerende bevoegdheden op het terrein van het gezondheidsrecht is de Awb van belang.

Ad 3 Strafrecht

Het strafrecht omschrijft welke gedragingen in welke omstandigheden en onder welke voorwaarden strafbaar zijn en welke sancties dan mogen worden opgelegd. Het voorziet in regels voor de handhaving en sanctionering van gedragsnormen. De sancties – straffen en maatregelen – worden behandeld in de context van aansprakelijkheid voor gemaakte fouten in de gezondheidszorg. De voornaamste bron van dit rechtsgebied is het Wetboek van Strafrecht (Sr) dat in 1881 – ter vervanging van de sinds 1811 geldende Franse strafwetgeving – tot stand kwam en in 1886 werd ingevoerd. Het strafprocesrecht is grotendeels vastgelegd in het Wetboek van Strafvordering (Sv). Daarin is geregeld welke bevoegdheden politie en justitie hebben bij de opsporing van strafbare feiten en de manier waarop het proces tegen een verdachte van een strafbaar feit moet worden gevoerd.

Ad 4 Internationaal recht

Zoals hierboven al genoemd, is het internationaal publiekrecht het recht tussen staten onderling. Een voorbeeld van internationaal publiekrecht zijn verdragen over mensenrechten, zoals het hiervoor genoemde Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Subparagraaf 1.4.2 gaat verder in op enkele verdragen die belangrijk zijn voor de gezondheidszorg.

Tegenover het publiekrecht staat het **privaatrecht**. Het privaatrecht wordt ook wel *burgerlijk recht* of *civiel recht* genoemd en regelt de rechtsbetrekkingen tussen personen.

Een voorbeeld van een privaatrechtelijke regeling is de geneeskundige behandelingsovereenkomst, die in het Burgerlijk Wetboek is geregeld.

Het privaatrecht regelt de verhouding tussen personen onderling. Onder 'persoon' verstaat het recht de drager van rechten en plichten, het rechts-subject. Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen natuurlijke personen en rechtspersonen. Individuen worden in het recht aangeduid als natuurlijke personen. Indien we het niet hebben over mensen van vlees en bloed, maar rechten en plichten willen toekennen aan een organisatie, dan spreken we van rechtspersonen. Voorbeelden van rechtspersonen – ook in de gezondheidszorg – zijn de vereniging, de stichting, de maatschap, de naamloze vennootschap en de besloten vennootschap. Deze 'personen' bestaan dus niet echt, maar hebben wel rechtspersoonlijkheid. Dat is van belang als ze aan het rechtsverkeer willen deelnemen (denk bijvoorbeeld

Strafbare
gedragingen

Bevoegdheden
politie en
justitie

Natuurlijke
personen

Rechtspersonen

aan bedrijven die diensten aan elkaar leveren op basis van een overeenkomst). Ook overheidslichamen kunnen als rechtspersonen aan het privaatrechtelijke verkeer deelnemen. Zo kan een gemeente een privaatrechtelijk contract aangaan met een commercieel schoonmaakbedrijf (doorgaans een bv).

Het privaatrecht is voor het grootste deel vastgelegd in het Burgerlijk Wetboek (BW). Het BW bestaat momenteel uit de volgende delen, ook wel Boeken genoemd:

Boek 1	Personen- en familierecht
Boek 2	Rechtspersonen
Boek 3	Vermogensrecht in het algemeen
Boek 4	Erfrecht
Boek 5	Zakelijke rechten
Boek 6	Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht
Boek 7	Bijzondere overeenkomsten
Boek 7a	Bijzondere overeenkomsten, vervolg
Boek 8	Verkeersmiddelen en vervoer
Boek 10	Internationaal privaatrecht

Het BW is gelaagd opgebouwd, van algemeen naar bijzonder. Zo bevat Boek 3 algemene bepalingen over het vermogensrecht en zijn er specifieke bepalingen over het vermogensrecht in andere Boeken opgenomen. Het kan dus zijn dat voor een bepaald onderwerp verschillende bepalingen in verschillende Boeken van het BW moeten worden bestudeerd.

Gelaagdheid BW

VOORBEELD 1.3

Gelaagdheid Burgerlijk Wetboek

De geneeskundige behandelingsovereenkomst is een bijzondere overeenkomst en is geregeld in Boek 7 BW. De behandelingsovereenkomst is een overeenkomst die uit meerdere verbintenissen bestaat, waarop de algemene bepalingen in Boek 6 BW ook van toepassing zijn.

TUSSENVRAAG 1.2

Over het algemeen is een ziekenhuis een stichting. Mag een stichting winst uitkeren (raadpleeg art. 2:285 lid 3 BW)?

T 1.2

Het BW omvat diverse onderwerpen die ook voor de gezondheidszorg betekenis hebben; deze zijn vooral in de Boeken 1, 3, 6 en 7 opgenomen. Zij zullen in verschillende hoofdstukken van dit boek nader worden belicht. Genoemd is al de regeling van de geneeskundige behandelingsovereenkomst in Boek 7.

TUSSENVRAAG 1.3

Pak Boek 1 BW erbij. Welke bepalingen in dit deel van het Burgerlijk Wetboek kunnen van belang zijn in de gezondheidszorg?

T 1.3

1.3.3 Materieel en formeel recht

Een tweede onderscheid is dat tussen materieel recht en formeel recht. Dit onderscheid geldt in het publiekrecht en het privaatrecht. Zowel het publiekrecht als het privaatrecht kunnen dus nader opgesplitst worden in materieel recht en formeel recht. In het materieel recht zijn de bevoegdheden en verplichtingen van deelnemers aan het rechtsverkeer vastgelegd. Het materieel recht is bedoeld om de verhoudingen in een gemeenschap te ordenen en zodoende conflicten te vermijden. Het geeft de inhoud van het recht weer. Het materieel recht is bijvoorbeeld te vinden in het Burgerlijk Wetboek en in het Wetboek van Strafrecht.

VOORBEELD 1.4

Materieel recht

Art. 7:454 BW bepaalt dat een hulpverlener een dossier moet bijhouden van de behandeling van een patiënt en dat hij in dat dossier gegevens moet noteren die relevant zijn voor een goede hulpverlening aan die patiënt.

Art. 310 van het Wetboek van Strafrecht stelt een straf op het wederrechtelijk toeëigenen van een goed dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort (oftewel: diefstal). Dit zijn beide regels van materieel recht.

Komt het tot een conflict, dan is het een taak van het recht om via beslechting van dat conflict het materiële recht te handhaven. Hiervoor dienen doorgaans procedures waarin een rechter beslissingen neemt. Die procedures zijn vastgelegd in het formeel recht. Dit betreft de regels die bij het voeren van procedures bij de rechter in acht moeten worden genomen.

Het formeel recht bestaat voor het grootste deel uit procesrecht; daarin is bepaald op welke wijze een proces moet worden gevoerd. We onderscheiden het formele recht in burgerlijk procesrecht, strafprocesrecht en bestuursprocesrecht.

In de *burgerlijke* of *civiele rechtspraak* worden onderlinge geschillen tussen (rechts)personen behandeld. In de *strafrechtspraak* gaat het erom dat de staat aan iemand een straf wil opleggen wegens de overtreding van een strafbepaling.

Zowel de burgerlijke rechtspraak als de strafrechtspraak zijn grondwettelijk aan de rechterlijke macht opgedragen. In paragraaf 1.6 wordt nader ingegaan op de wijze waarop de rechterlijke macht is ingericht en op de wijze waarop het burgerlijk proces en het strafproces zijn ingericht.

De *bestuursrechter* oordeelt over de rechtmatigheid van besluiten en soms andere handelingen van overheidsorganen of andere organen met bestuurlijke bevoegdheid. Het bestuursrecht wordt over het algemeen gekenmerkt door minder strenge procesregels dan het burgerlijk en strafprocesrecht, maar ook hier gelden termijnen voor bijvoorbeeld het indienen van stukken en regels over het horen van getuigen en deskundigen. Ook is vastgelegd binnen welke termijn een rechter uitspraak moet doen.

TUSSENVRAAG 1.4

T 1.4

Lees art. 296 Sr. Is dit een bepaling van materieel recht of van formeel recht?

1.3.4 Dwingend en regelend recht

Een derde onderscheid is dat tussen dwingend recht en regelend recht.

Dwingend recht bevat regels waarvan niet mag worden afgeweken. De regels van dwingend recht stellen bepaalde belangen of waarden boven de vrijheid van een persoon om hierover zelf te beslissen of andere afspraken te maken. Dit is bijvoorbeeld gedaan om zwakkere partijen te beschermen of om het specifieke belang dat aan een onderwerp gehecht wordt te beschermen.

VOORBEELD 1.5

Een voorbeeld van dwingend recht is de regeling van de behandelingsovereenkomst in Boek 7 van het BW. In art. 7:468 BW is bepaald dat van de patiëntenrechten die in Boek 7 zijn geregeld niet ten nadele van de patiënt kan worden afgeweken. De 'zwakkere' partij bij de overeenkomst, de patiënt, wordt zo beschermd door regels van dwingend recht tegen de 'sterkere' partij bij de overeenkomst, de hulpverlener, die daarvan niet mag afwijken.

Wordt toch van een regel van dwingend recht afgeweken, bijvoorbeeld in een afspraak of een contract, dan is die bepaling in de afspraak of het contract nietig. Dat wil zeggen dat juridisch gezien de afwijking nooit heeft bestaan en daarop dus geen beroep kan worden gedaan.

Nietig

Naast dwingend recht bestaat regelend recht. Regelend recht is recht waarvan partijen kunnen afwijken door zelf een andere regeling te treffen.

Een ander woord voor regelend recht is aanvullend recht. De regels gelden als partijen zelf geen andere regeling hebben getroffen. Partijen kunnen – als zij dat willen – anders overeenkomen, maar doen ze dat niet, dan wordt teruggevallen op de regels in de wet. Vooral het burgerlijk recht kent veel regelend recht. Een voorbeeld hiervan is het erfrecht. Als er niets is geregeld, gelden de wettelijke regels over de verdeling van een erfenis. Van een aantal van deze regels kan bij testament worden afgeweken. Uit de wijze waarop een wettelijke bepaling is geformuleerd, kan vaak worden afgeleid of sprake is van dwingend recht of van regelend recht. Regelend recht is minder sterk aanwezig in het gezondheidsrecht.

TUSSENVRAAG 1.5

T 1.5

Wat is in de volgende artikelen geregeld, en is er sprake van dwingend recht of van regelend recht?

a Art. 6:7 Awb

b Art. 3:84 lid 3 BW

1.3.5 Objectief en subjectief recht

Voor een beter begrip van rechtsregels is het goed een onderscheid te maken tussen subjectief recht en objectief recht.

Het objectief recht is het complex van regels en voorschriften – rechtsregels inclusief die over procedures – dat door de overheid met een dwingend karakter aan de gemeenschap is opgelegd.

Een subjectief recht is een bevoegdheid of een aanspraak die iemand in een gegeven situatie heeft ten opzichte van een ander. Subjectieve rechten kunnen dus worden ingeroepen door natuurlijke of rechtspersonen. Tegenover een subjectief recht van de één staat steeds een verplichting van een ander.

Een subjectief recht is een geïndividualiseerde bevoegdheid van een persoon (een subject). Het kan bijvoorbeeld gaan om een recht op levering van wat gekocht is. Een subjectief recht vloeit voort uit het objectieve recht. In dat geval bepaalt een rechtsregel dat een subject een bepaalde bevoegdheid krijgt of ergens een bepaalde aanspraak op heeft. Subjectieve rechten kunnen ook voortvloeien uit een bepaalde situatie die in het maatschappelijk verkeer als normaal wordt beschouwd. Ze vloeien dan als het ware voort uit een sociale norm. Overigens moeten ze dan alsnog wel onder een wettelijke rechtsregel worden gebracht om in rechte te kunnen worden ingeroepen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de breed geformuleerde ‘onrechtmatige daad’, waar allerlei maatschappelijk onwenselijk gedrag onder geschaard kan worden (artikel 6:162 BW).

VOORBEELD 1.6

Recht op inzage

Een voorbeeld van een subjectief recht is het recht dat een patiënt uitoefent als hij aanspraak maakt op inzage in zijn medisch dossier. Dit recht vloeit voort uit het objectieve recht zoals dat in art. 7:456 BW is bepaald. Tegenover het recht van de patiënt staat de plicht van de arts om inzage in het medisch dossier te geven.

T 1.6

TUSSENVRAAG 1.6

Noem een voorbeeld van recht in objectieve zin en een voorbeeld van een recht in subjectieve zin dat betrekking heeft op de gezondheidszorg.

1.4 Bronnen van het recht

Positieve recht

Het is van belang te weten welke rechtsregels er op een bepaald moment in een bepaald land of gebied gelden. Het geheel aan geldende rechtsregels wordt wel het positieve recht genoemd. Het Nederlandse positieve recht is dus het geheel van regels en voorschriften dat op dit moment in Nederland geldt. Personen moeten weten aan welke rechtsregels ze zich behoren te houden. Daarom moet duidelijk zijn uit welke ‘bronnen’ het recht voortkomt. In deze paragraaf komen drie verschillende bronnen van

het Nederlandse recht en daarmee ook van het gezondheidsrecht aan de orde. Achtereenvolgens zijn dit:

- wetgeving;
- verdragen;
- jurisprudentie.

In de subparagrafen 1.4.1 tot en met 1.4.3 worden deze drie rechtsbronnen besproken. Van oudsher wordt ook de *gewoonte* als rechtsbron aange-merkt. Bespreking hiervan is voor een goed begrip van de stof in dit boek nauwelijks relevant en wordt daarom achterwege gelaten.

Naast voornoemde bronnen spelen in het gezondheidsrecht richtlijnen en codes van de organisaties van beroepsbeoefenaren en andere organisaties op het gebied van de gezondheidszorg, zoals patiëntenverenigingen, een belangrijke rol. Dit wordt ook wel zelfregulering genoemd.

Zelfregulering

TUSSENVRAAG 1.7

Zoek op de website van V&VN een voorbeeld van zelfregulering.

T 1.7

1.4.1 Wetgeving

Een belangrijke bron voor het recht is de wet. De Nederlandse wetgeving omvat het geheel van algemeen verbindende voorschriften. Het gaat om regels die voor iedereen gelijkelijk gelden. Wetten worden vastgesteld door de regering en het parlement (Eerste en Tweede Kamer, samen ook Staten-Generaal genoemd) gezamenlijk. Voorstellen voor nieuwe wetgeving worden meestal door de regering gedaan maar dat kan ook op initiatief van een of meer ministers. Verder kunnen binnen het Nederlandse gedecentraliseerde overheidsapparaat ook door de Provinciale Staten of de gemeenteraad algemeen verbindende voorschriften worden uitgevaardigd. Deze voorschriften worden *verordeningen* genoemd.

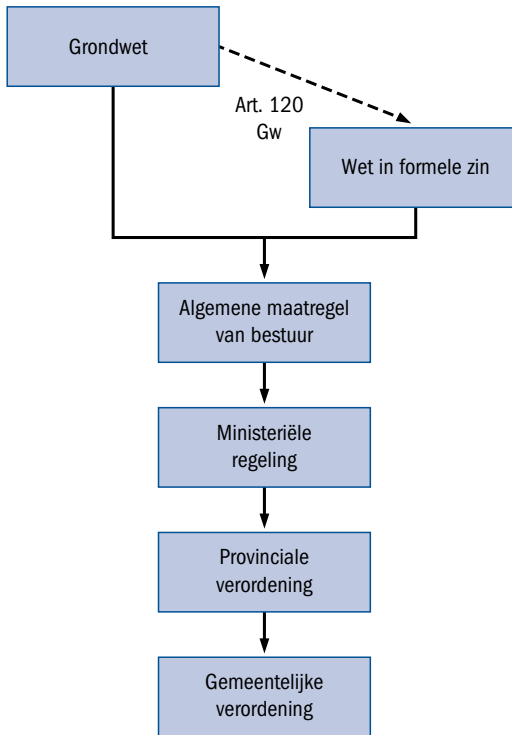
Algemeen
verbindende
voorschriften

De wetgeving kent een hiërarchie. Gemeentelijke verordeningen mogen niet strijdig zijn met die van de provincie, en deze niet met de landelijke wetgeving. Algemeen verbindende voorschriften op landelijk niveau zijn te vinden in wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen. Deze mogen op hun beurt niet strijdig zijn met de Grondwet en kennen onderling ook een hiërarchie, zie figuur 1.1.

Hiërarchie

Op de grondrechten wordt in paragraaf 1.5 ingegaan. Hierna wordt besproken op welke wijze een wet, een algemene maatregel van bestuur (AMvB) en een ministeriële regeling tot stand komen.

FIGUUR 1.1 Rangorde tussen verschillende regelingen

Wetten

De wetgevende macht berust in Nederland bij de regering (de ministers en de Koning) en de Staten-Generaal (het parlement) gezamenlijk. Dat is geregeld in art. 81 Grondwet. Een wet is zoals gezegd een regeling die wordt vastgesteld door de hoogste wetgever, dat is de regering en de Eerste en Tweede Kamer gezamenlijk. Het grootste deel van de wetten komt op initiatief van de regering tot stand, maar ook de leden van de Tweede Kamer kunnen op eigen initiatief een wetsvoorstel indienen (het recht van initiatief).

Totstandkoming van wetten

De tekst van de beoogde wet wordt opgesteld op een ministerie (bijvoorbeeld het ministerie van VWS). Vaak gaan daar consultaties bij belangengroepen aan vooraf, soms ook wel internetconsultaties. Bij het wetsvoorstel hoort een *memorie van toelichting* (MvT). Daarin staat de uitleg over het hoe en waarom van het wetsvoorstel. Beide stukken worden naar de ministerraad (de vergadering van alle ministers, die wekelijks bijeenkomt) gestuurd. Na akkoordbevinding besluit de ministerraad het wetsvoorstel in te dienen. Vóór indiening bij de Tweede Kamer wordt het ontwerp voor advies voorgelegd aan de *Raad van State* (RvS), het hoogste adviescollege van de regering. De adviezen van de RvS zijn niet bindend, maar de betrokken minister is wel verplicht in een *nader rapport* daarop te reageren. Het wetsvoorstel wordt, samen met de MvT, het advies van de RvS en het nader rapport, naar de Tweede Kamer gestuurd. Vanaf dat

Memorie van toelichting

Nader rapport

moment is het wetsvoorstel openbaar en via internet (www.overheid.nl) te raadplegen.

TUSSENVRAAG 1.8

Omschrijf wat wordt verstaan onder:

- a regering
- b Staten-Generaal
- c parlement
- d ministerraad
- e kabinet

T 1.8

1

Hierna wordt de weg van het wetsvoorstel vanaf de Tweede Kamer, via de Eerste Kamer, tot de inwerkingtreding van de wet uiteengezet.

Rol van de Tweede Kamer

De ontvangen stukken worden naar een vaste *Kamercommissie* of naar een speciaal voor dit voorstel ingestelde commissie gestuurd. Deze bestudeert ze en kan via openbare hoorzittingen niet-Kamerleden raadplegen. Commentaar, vragen en suggesties worden vastgelegd in een *voorlopig verslag*, dat naar de betrokken minister(s) wordt gestuurd. De minister reageert op het voorlopig verslag in een memorie van antwoord. Met een *nota van wijzigingen* kan de minister zo nodig wijzigingen in het wetsvoorstel doorvoeren. Aan openbare mondelinge beraadslagingen in de Tweede Kamer nemen de betrokken minister(s) en Kamerleden deel. De leden van de Tweede Kamer kunnen *amendementen* (wijzigingsvoorstellen) indienen.

De Kamer stemt daarna over de afzonderlijke amendementen en vervolgens over het totale wetsvoorstel. Het wetsvoorstel is aangenomen bij een meerderheid van voorstemmers van minstens de helft plus één van de uitgebrachte stemmen, tenzij de Grondwet anders bepaalt.

Voorlopig verslag

Memorie van antwoord

Amendementen

Rol van de Eerste Kamer

Nadat een wetsvoorstel de Tweede Kamer is gepasseerd, neemt de Eerste Kamer het in behandeling. Schriftelijke voorbereiding, mondelinge behandeling en stemming zijn identiek aan de procedure in de Tweede Kamer. Leden van de Eerste Kamer (ook wel *Senatoren en Senaat* genoemd) hebben *geen* recht van amendement. Het wetsvoorstel kan slechts in zijn geheel aanvaard of verworpen worden. Echter, langs een omweg kan de Eerste Kamer wijziging(en) in het behandelde wetsvoorstel bevorderen door de minister te vragen om een zogenoemde *novelle* in te dienen. Zij deelt de minister dan mee dat zij het voorstel alleen zal aanvaarden als de minister – bij de Tweede Kamer – een nieuw voorstel indient, waarin de wensen van de Eerste Kamer alsnog worden gehonoreerd.

Novelle

Ondertekening, afkondiging en inwerkingtreding

Een voorstel dat door beide Kamers is aangenomen, wordt pas wet als het ondertekend is door de Koning(in) en de betrokken minister(s). Een wet treedt vervolgens pas daadwerkelijk in werking als deze bekend is gemaakt. Elke wet regelt op welke wijze bekendmaking plaatsvindt en wanneer de wet in werking treedt (art. 88 Gw). In de Bekendmakingswet is dit nader uitgewerkt. Daarin staat dat een wet en een algemene maatregel van bestuur in het *Staatsblad* (*Stb.*) worden gepubliceerd.

Bekendmaking

Algemene maatregel van bestuur

AMvB

Een *algemene maatregel van bestuur* (AMvB) bevat algemeen verbindende voorschriften van de regering. Een wet kan voorschrijven dat bepaalde onderwerpen bij AMvB moeten worden geregeld (delegatie). Dit wordt veelvuldig gedaan om algemene regels nader uit te werken. Een AMvB wordt vastgesteld door de regering. Alvorens tot een belangrijke AMvB te besluiten, legt de regering deze in concept nogal eens voor aan de Eerste en Tweede Kamer voor een zogenoemde voorhangprocedure; soms is dat bij wet voorgeschreven. Ook AMvB's moeten voor advies aan de Raad van State worden voorgelegd. Er zijn wetten die voor een groot deel door AMvB's gedragen worden. We spreken dan van *raamwetten*. Net als wetten worden ook AMvB's in het *Staatsblad* (*Stb.*) gepubliceerd. Zonder die publicatie zijn ze (nog) niet van kracht.

Voorhangprocedure

VOORBEELD 1.7

Voorhangprocedure

In art. 36a Wet BIG is geregeld dat bij AMvB kan worden bepaald dat een categorie beroepsbeoefenaren in de zorg tijdelijk kan worden aangewezen als zijnde bevoegd om bepaalde medische handelingen te verrichten. In lid 7 van art. 36a Wet BIG is bepaald dat een ontwerp van de AMvB eerst aan beide Kamers van de Staten-Generaal moet worden voorgelegd. Zij krijgen daarmee de mogelijkheid zich over de inhoud van de AMvB uit te spreken.

Ministeriële regeling

Algemeen verbindende voorschriften

Ook een *ministeriële verordening of regeling* bevat algemeen verbindende voorschriften. Zij wordt gemaakt door een minister die daartoe door een wet of een AMvB wordt aangewezen. Een verordening bevat een detaillering van bepaalde onderwerpen. Zij kan met minder formaliteiten tot stand worden gebracht dan de AMvB, die hiërarchisch hoger is. Voor een ministeriële regeling is geen advies van de Raad van State nodig en zij wordt ook niet bekendgemaakt in het *Staatsblad*; publicatie heeft plaats in de *Staatscourant* (*Stcrt.*).

T 1.9

TUSSENVRAAG 1.9

Lees art. 53 Wet BIG.

- a Wat wordt in dat artikel geregeld?
- b Zoek de AMvB op die op grond van dit artikel tot stand is gekomen. Hoe heet deze AMvB?

1.4.2 Verdragen

Voor de gezondheidszorg zijn vooral die verdragen relevant die mensenrechten bevatten. De belangrijkste verdragen zijn afkomstig van de Verenigde Naties (VN) en de Raad van Europa (RvE). Daarnaast heeft de Europese Unie (EU) een toenemende invloed op wetgeving op het gebied van de gezondheidszorg.

De VN nam in 1948 de Universele Verklaring van de rechten van de mens (UVRM; 1948) aan. Een belangrijk uitgangspunt van deze verklaring is dat

mensenrechten voor iedereen op de wereld gelden, ongeacht traditie en cultuur. Dat heet de *universaliteit* van de mensenrechten. Ook al is de UVRM geen verdrag en juridisch niet bindend, zij heeft in de loop der jaren een grote morele betekenis gekregen.

Universaliteit

De VN heeft de verschillende typen mensenrechten, te weten de klassieke en sociale grondrechten (zie subparagraaf 1.5.1 en 1.5.2), vastgelegd in twee verschillende verdragen: het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR; 1966) en het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele rechten (IVESCR; 1966). Naast deze algemene verdragen heeft de VN verdragen in het leven geroepen die specifieke aandacht besteden aan een groep mensen, of aan een bepaald recht. Een voorbeeld hiervan is het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (CRPD; 2006). Het eerdergenoemde Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) is een Europees verdrag, in 1950 gesloten in Rome. Dit verdrag bevat onder meer een verbod op een onmenselijke of vernederende behandeling, het recht op een eerlijk proces en het recht op privéleven. Het heeft een dwingende invloed op de bestaande en toekomstige wetgeving van de aangesloten lidstaten. Ook hebben burgers de bevoegdheid om op te komen tegen een ongeoorloofde inbreuk op de mensenrechten die in het verdrag zijn neergelegd. Ieder overheidsoptreden van dien aard kan worden voorgelegd aan de nationale rechter en vervolgens aan het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), dat het dan zal toetsen aan de desbetreffende bepaling van het verdrag. Zulke uitspraken kunnen van belang zijn voor de gezondheidszorg. Zo oordeelde het Hof in de Winterwerp-zaak (EHRM 24-10-1979, NJ 1980, 114) dat de destijds in Nederland geldende Krankzinnigenwet van 1884 in strijd was met het EVRM. In dit kader is ook het Handvest voor de Grondrechten van de EU van belang.

EVRM

Van grote betekenis zijn daarnaast de verdragen van de Europese Unie. Het Verdrag van Maastricht van 1993 vormde de huidige Europese Unie. De laatste aanpassing aan de constitutionele basis van de Unie was in 2009, toen het Verdrag van Lissabon in werking trad. In de EU zijn inmiddels 27 lidstaten verenigd (voor de Brexit, waarbij het Verenigd Koninkrijk uit de EU is getreden, waren dat er 28). De EU heeft tot doel om onderlinge handel, maar daarnaast ook vrede, welvaart en veiligheid te bevorderen door samenwerking van de lidstaten op verschillende gebieden. Nederland is als lidstaat gehouden aan het recht van de EU. Dit recht is in verschillende verdragen vastgelegd, zoals het hierboven genoemde Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU) en het ook al eerder genoemde Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VwEU). Deze verdragen regelen de wijze waarop de EU is georganiseerd en kennen bevoegdheden toe aan de verschillende organen van de EU om de verdragen nader uit te werken in verordeningen, richtlijnen en besluiten. Binnen de EU zijn er instellingen die zijn belast met wetgeving (de Raad van de Europese Unie, de Europese Commissie en het Europees Parlement), bestuur (de Europese Commissie) en rechtspraak (het Hof van Justitie). Het Europees parlement is de rechtstreeks verkozen volksvertegenwoordiging van de Europese Unie. De lidstaten hebben daarmee hun eigen macht op de terreinen die in het verdrag worden genoemd beperkt ten gunste van die van de EU. De zogenoemde communautaire rechtsorde maakt automatisch deel uit van de

Europese Unie

Doel EU-recht

rechtsorde van de lidstaten en heeft daar bovendien voorrang op. Een voorbeeld is de in 2016 in werking getreden Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). Deze privacywet geldt in de hele EU en is na een overgangperiode van twee jaar sinds 2018 in de lidstaten ook direct van toepassing; zij moet daarom sindsdien door nationale instanties worden toegepast, zoals bijvoorbeeld uit het volgende nieuwsbericht blijkt.

www.rechtspraak.nl

De rechtbank Den Haag heeft op 31 maart 2021 uitspraak gedaan in een zaak over een boete die de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) heeft opgelegd aan een Haags ziekenhuis. Het ziekenhuis kreeg de boete vanwege het overtreden van de AVG, persoonsgegevens van patiënten werden namelijk niet voldoende beschermd. De AP had een boete opgelegd van €460.0000 maar die heeft de rechtbank teruggebracht naar €350.000.

16 april 2021

1.4.3 Jurisprudentie

Wetten of verdragsteksten worden gekenmerkt door het feit dat zij hoofdregels vaststellen voor hoe burgers, organisaties of overheden zich dienen te gedragen. Onder *jurisprudentie* of rechtersrecht verstaan we het geheel aan rechterlijke oordelen over de *uitleg* of toepasselijkheid van zulke wettelijke of verdragsregels. Deze uitleg wordt gedaan in uitspraken van de rechter. Er kunnen namelijk (conflict)situaties ontstaan waarin de letter van de wet geen sluitende oplossing biedt of nader uitgelegd moet worden. Als een dergelijke situatie aan de rechter wordt voorgelegd, moet deze beoordelen hoe de wet in die situatie het best kan worden uitgelegd. Daarbij zijn in het bijzonder uitspraken van de hoogste rechter op een bepaald rechtsgebied van belang, bijvoorbeeld de Hoge Raad en de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Als een hoogste rechter namelijk een uitspraak doet over de uitleg van de wet, heeft zo'n uitspraak 'precedentwerking' en zal vanaf dat moment in soortgelijke situaties worden uitgegaan van die uitleg van de wet. Soms komt een hoogste rechter later tot een andere uitleg van de wet. Vanaf dat moment is dan die uitleg doorgaans richtinggevend.

Rechterlijke oordelen

Uitleg van wetten

Rechtspraak is dus van belang bij het interpreteren van wetten. Die interpretatie van wetsartikelen vindt soms plaats aan de hand van de taalkundige of historische betekenis ervan, maar ook aan de hand van de bedoeling van de wetgever of aan de hand van algemene rechtsbeginselen. Op deze manier wordt dikwijls nieuw recht aan de wetstoepassing toegevoegd. Via jurisprudentie is bijvoorbeeld het begrip 'onrechtmatige daad' nader ingevuld en uiteindelijk wettelijk omschreven (zie artikel 6:162 BW). Maar soms komen ook geheel nieuwe normen tot stand door uitspraken van de rechter.

VOORBEELD 1.8**Euthanasie als ‘rechtersrecht’**

In 1973 werd een huisarts door het Openbaar Ministerie voor de strafrechter gebracht op grond van de beschuldiging dat zij het leven van haar moeder met opzet had beëindigd. De arts had haar moeder namelijk een dodelijke hoeveelheid morfine toegediend – maar wel op expliciet verzoek van de moeder. De rechtbank veroordeelde de huisarts tot een week voorwaardelijke gevangenisstraf, maar zette tegelijkertijd een aantal voorwaarden uiteen waaronder een arts in uitzonderlijke situaties tot levensbeëindiging mag overgaan. Deze criteria vormden na lang beraad in 2001 de basis voor de Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (beter bekend als de Euthanasiewet).

Ook in het gezondheidsrecht is jurisprudentie een belangrijke bron van het recht. Uitspraken worden op internet gepubliceerd, bijvoorbeeld op www.rechtspraak.nl. In het bijzonder het tuchtrecht – rechtspraak voor en door beroepsgenoten – speelt daarin een rol, omdat het hierbij gaat om de normen voor de beroepsuitoefening in de gezondheidszorg. Uitspraken van het Centraal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg en van de Regionale Tuchtcolleges voor de Gezondheidszorg zijn te vinden op www.tuchtrecht.nl. Belangrijke jurisprudentie wordt ook vaak in tijdschriften gepubliceerd. Uitspraken die relevant zijn voor de gezondheidszorg worden gepubliceerd in het *Tijdschrift voor Gezondheidsrecht (TvGR)* en het tijdschrift *Gezondheidszorg Jurisprudentie (GJ)*. Bij publicatie krijgen de uitspraken een nummer mee. Binnen de Europese Unie wordt hiervoor eenzelfde standaard gebruikt, de zogenoemde European Case Law Identifier (ECLI).

TUSSENVRAAG 1.10

Zoek op de website www.rechtspraak.nl de uitspraak met het nummer ECLI:NL:HR:2018:553. Op welke datum is deze uitspraak gedaan en door welke rechterlijke instantie? Welk gezondheidsrechtelijk leerstuk staat er centraal?

T 1.10**1.5 Grondrechten**

Grondrechten zijn fundamentele mensenrechten. De idee van de grondrechten stamt uit de achttiende eeuw, de eeuw van de Verlichting, de Franse Revolutie en de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog. De grondrechten zijn nadien als fundamentele beginselen in het staatsrecht van moderne staten opgenomen. Bovendien zijn ze na de Tweede Wereldoorlog in belangrijke internationale verdragen vastgelegd, zoals in het eerdergenoemde EVRM. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen klassieke grondrechten en sociale grondrechten. Dit onderscheid en de meest relevante grondrechten in de gezondheidszorg worden hieronder nader besproken.

1.5.1 Klassieke grondrechten

Onder *klassieke grondrechten* verstaan we die rechten van individuen waarop de staat in beginsel geen inbreuk mag maken.

**Individuele
grondrechten**

Verbod op discriminatie

Bescherming van de persoonlijke levenssfeer

Onaantastbaarheid van het lichaam

Binnen het gezondheidsrecht zijn de volgende klassieke grondrechten uit de Grondwet in het bijzonder relevant: het recht op een gelijke behandeling en het verbod op discriminatie (art. 1 Gw), het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer (art. 10 Gw) en het recht op onaantastbaarheid van het lichaam (art. 11 Gw). Andere voorbeelden van klassieke grondrechten zijn de vrijheid van godsdienst of levensovertuiging, de persvrijheid, de vrijheid van openbare meningsuiting, de vrijheid van onderwijs en het recht tot vereniging, vergadering en betoging.

Ook in het EVRM zijn verschillende mensenrechten opgenomen die van belang zijn voor het gezondheidsrecht. Het recht op leven (art. 2), het verbod van een onmenselijke of vernederende behandeling (art. 3), het recht op vrijheid (art. 5) en het recht op privacy en familie- en gezinsleven (art. 8) zijn in dit kader belangrijke bepalingen.

Niet absoluut

Vornoemde klassieke grondrechten zijn niet absoluut en zij kunnen onderling botsen. Een inbreuk op een klassiek grondrecht of mensenrecht kan gerechtvaardigd zijn als aan bepaalde voorwaarden is voldaan. Zo moet op grond van het EVRM de inbreuk (1) voorzien zijn bij wet, (2) noodzakelijk zijn in een democratische samenleving en (3) een legitiem doel dienen. Rechten van anderen kunnen een inbreuk op een klassiek grondrecht rechtvaardigen. Burgers die deel uitmaken van een democratische samenleving moeten accepteren dat hun vrijheid soms wordt beperkt ten behoeve van de bescherming van de vrijheid van anderen. Hieronder wordt een voorbeeld gegeven waarin het EHRM een schending van het recht op privacy aannam.

VOORBEELD 1.9

Recht op privacy bij bevalling

Een Russische vrouw wordt na het vroegtijdig breken van haar vliezen opgenomen in het ziekenhuis. Haar wordt verteld dat de bevalling voor de volgende dag staat gepland en dat daar ook studenten geneeskunde bij aanwezig zullen zijn. Zij geeft daar niet expliciet toestemming voor, maar de studenten zien toch haar medisch dossier in en zijn uiteindelijk aanwezig bij de bevalling. Op grond van deze gang van zaken eist de vrouw schadevergoeding en een excuus voor de inbreuk op haar privacy. De nationale rechter wijst deze vordering af, waarna de vrouw zich wendt tot het EHRM. Dit Hof stelt vast dat vanwege de gevoelige aard van de medische procedure en de toegang tot vertrouwelijke medische informatie inderdaad inbreuk is gemaakt op de privacy van klaagster (art. 8 lid 1 EVRM). Klaagster bevond zich in een zeer kwetsbare positie op het moment dat zij werd geïnformeerd over de mogelijke aanwezigheid van medische studenten bij haar bevalling. Daarnaast werd zij niet op de hoogte gesteld van mogelijkheden om deze aanwezigheid te weigeren. Verder ontbrak een voldoende precieze wettelijke basis voor de betrokkenheid van de studenten en bestonden er geen waarborgen tegen misbruik en willekeur.

Bron: EHRM 9 oktober 2014, ECLI:CE:ECHR:2014:1009JUD003787304, GJ 2015/9

VOORBEELD 1.10**Schending EVRM bij vaccinatieplicht**

Zes personen hebben klachten ingediend bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) over de vaccinatieplicht voor kinderen in Tsjechië. Zij krijgen een boete als zij weigeren hun kinderen te laten vaccineren en hun kinderen worden, als zij niet zijn gevaccineerd, uitgesloten van voorschoolse faciliteiten. Volgens het EHRM is een legitiem doel voor de beperking van het door art. 8 EVRM beschermde recht op fysieke integriteit de bescherming tegen besmettelijke ziekten die een ernstig risico kunnen vormen voor de volksgezondheid. De verdragsstaten komt bij de beslissing een vaccinatieplicht in te voeren een zekere beleidsvrijheid toe. Binnen deze ruime beleidsvrijheid acht het Hof het van belang dat lidstaten op grond van art. 2 (recht op leven) en art. 8 EVRM verplicht zijn om passende maatregelen te treffen om de gezondheid en het leven van mensen te beschermen. Er is overtuigend aannemelijk gemaakt dat vaccinatieprogramma's daarbij waardevol zijn, terwijl een te lage vaccinatiegraad juist een risico vormt. Er is dan ook een dringende sociale behoefte aan het in Tsjechië bestaande systeem. Bij het maken van een keuze ten aanzien van het vaccinatiebeleid moeten staten steeds de wezenlijke belangen van kinderen in acht nemen, zoals ook is voorgeschreven door art. 3 van het Kinderrechtenverdrag (IVRK). In dit verband is het Hof ervan overtuigd dat er relevante en toereikende redenen ten grondslag liggen aan de in Tsjechië gemaakte keuze. Dat ongevaccineerde kinderen geen toegang hebben tot voorschoolse faciliteiten, is het gevolg van de eigen keuze van de ouders. Het Hof komt tot de conclusie dat art. 8 EVRM niet is geschonden. Ook de door art. 9 EVRM beschermde vrijheid van godsdienst acht het Hof niet geschonden.

Bron: EHRM 08-04-2021, ECLI:CE:ECHR:2021:0408JUD004762113 (Vavříčka e.a. tegen Tsjechië)

1.5.2 Sociale grondrechten

De hiervoor genoemde klassieke grondrechten onderscheiden zich van de *sociale grondrechten*, die in de twintigste eeuw zijn ontstaan. Deze zijn er niet om elementaire vrijheden te beschermen, maar om te bevorderen dat de mens zich in en dankzij de samenleving zo veel mogelijk kan ontplooiën. Zij zijn geformuleerd vanuit de visie dat de overheid tot taak heeft zo goed mogelijk voor het welzijn van haar onderdanen te zorgen. Waar individuele grondrechten de overheid verbieden om zich met bepaalde terreinen van het menselijk leven te bemoeien, verplichten de sociale grondrechten de overheid om op bepaalde terreinen een actief beleid te voeren. In tegenstelling tot de klassieke grondrechten zijn de sociale grondrechten echter niet als subjectief recht geformuleerd. De sociale grondrechten zijn in verschillende verdragen opgenomen, onder meer in het Europees Sociaal Handvest (herzien, 1996) en het Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (1966). In 1983 hebben zij ook een plaats gekregen in de Nederlandse Grondwet. Met de opname in de Grondwet van de sociale grondrechten is de overheid een actieve, *welzijnsbevorderende* functie toebedeeld.

Verdragen

Welzijnsbevorderende functie

Het recht op gezondheidszorg is een dergelijk sociaal grondrecht. Het vindt zijn grondslag in diverse internationale verdragen (onder meer art. 12 van het IVESCR) en in de Grondwet. Het recht op gezondheidszorg houdt in dat de overheid de verantwoordelijkheid heeft om de gezondheid van haar burgers te beschermen en te bevorderen. De overheid moet erop toezien dat de gezondheidszorg beschikbaar is, dat iedereen gelijke toegang heeft en dat de voorzieningen (financieel en fysiek) toegankelijk en van goede kwaliteit zijn. Ook dient informatie toegankelijk te zijn. Het recht op gezondheid bevat bovendien meer dan het recht op zorg voor de gezondheid. Het omvat ook voorwaarden voor gezondheid zoals toegang tot zuiver drinkwater en goede voeding.

De verdragen waarin het recht op gezondheidszorg is neergelegd, hebben behoudens enkele bepalingen geen rechtstreekse werking. Het recht op gezondheidszorg is een inspanningsverplichting voor de Nederlandse overheid.

T 1.11

TUSSENVRAAG 1.11

Zoek artikel 22 lid 1 van de Grondwet op. Hoe luidt dit artikel? Wat denk je: kan op basis van dit artikel een individueel recht op gezondheidszorg worden afgedwongen bij de rechter?

1.6 Rechtspleging

Onder rechtspleging wordt verstaan het geheel van regels met betrekking tot de organisatie van de rechtspraak en de wijze waarop een proces verloopt.

De organisatie van de rechterlijke macht is geregeld in de Grondwet en nader uitgewerkt in de Wet op de rechterlijke organisatie. De organisatie van de rechterlijke macht komt in subparagraaf 1.6.1 aan de orde. Vervolgens wordt in subparagraaf 1.6.2 ingegaan op het procesrecht. Een specifieke vorm van rechtspraak in de gezondheidszorg is het wettelijke tuchtrecht zoals geregeld in de Wet BIG. De wijze waarop dat georganiseerd is en hoe een procedure gevoerd wordt, komt in hoofdstuk 2 aan de orde.

1.6.1 Organisatie van de rechterlijke macht

Met rechtspraak belaste personen worden op grond van art. 117 Gw voor het leven benoemd. In art. 117 lid 2 Gw is bepaald dat ze op eigen verzoek en wegens het bereiken van een bepaalde leeftijd ontslagen kunnen worden. Het derde lid van dat artikel bepaalt dat zij door een bij de wet aangevozen, tot de rechterlijke macht behorend, gerecht ook geschorst of ontslagen kunnen worden. Rechters zijn onafhankelijk. Ze zijn voor hun uitspraken aan niemand verantwoording verschuldigd, ook niet aan elkaar. Wel moeten zij hun uitspraken – op straffe van vernietiging door een hogere rechter – altijd motiveren. Ook vallen rechterlijke uitspraken buiten de politieke verantwoordelijkheid van de regering. Dit is het gevolg van het feit dat de Nederlandse staat is ingericht naar de leer van de trias politica, waarin (idealiter) de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht van elkaar zijn gescheiden. Deze leer is ontwikkeld door de Franse filosoof Montesquieu (1689-1755) en is – kort gezegd – bedoeld om machtsconcentratie en daarmee ook machtsmisbruik te voorkomen.

Leden van de 'rechterlijke macht'

Rechters kunnen zich vrijelijk uitspreken over geschillen tussen burgers, maar ook over het handelen van (organen van) de Staat. Dat kan alleen als zij onafhankelijk zijn en niet hoeven te vrezen voor repercussies indien ze uitspraken doen die in het nadeel van de Staat uitvallen. Dat dat soms grote gevolgen kan hebben blijkt uit het volgende nieuwsbericht.

NRC HANDELSBLAD, 20 DECEMBER 2019 – DOOR HESTER VAN SANTEN EN JELMER KOS

De Hoge Raad heeft bepaald dat de rechter het kabinet mag verplichten om voor 2020 een strenger klimaatbeleid te voeren. De Urgenda-uitspraak blijft in stand. Dat bepaalde de Hoge Raad vrijdagochtend in cassatie. De uitspraak zal daarmee op korte termijn grote consequenties hebben voor het Nederlandse klimaat- en energiebeleid. In de zaak die was aangespannen door de Stichting Urgenda oordeelde de rechter in 2015 dat de landelijke uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen al in 2020 minimaal 25 procent lager moet zijn dan in ijkjaar 1990. In 2018 werd dat vonnis nog bekrachtigd in hoger beroep. De Urgenda-zaak is door veel internationale juristen als baanbrekend aangemerkt. De Hoge Raad heeft zijn oordeel gebaseerd op het VN-Klimaatverdrag en op de rechtsplichten van de Staat tot bescherming van het leven en het welzijn van burgers in Nederland. Die verplichtingen zijn verankerd in het EVRM. In de wetenschap en de internationale gemeenschap

bestaat een grote mate van consensus over de dringende noodzaak van een reductie van de uitstoot van broeikasgassen eind 2020 met minimaal 25 procent door ontwikkelde landen. De Staat heeft niet toegelicht waarom een lagere reductie verantwoord is te achten en nog tijdig kan leiden tot het ook door de Staat aanvaarde einddoel.

De Staat vindt dat de besluitvorming over de reductie van broeikasgassen aan de politiek is. De Grondwet schrijft echter voor dat de Nederlandse rechter de bepalingen van het EVRM toepast, aldus de Hoge Raad. Deze opdracht aan de rechter tot het bieden van rechtsbescherming is een wezenlijk onderdeel van de democratische rechtsstaat. De rechter moet immers waken over de grenzen van het recht. Dat is wat het hof in dit geval heeft gedaan, volgens de Hoge Raad.

BRON: HR 20 DECEMBER 2019,
ECLI:NL:HR:2019:2006

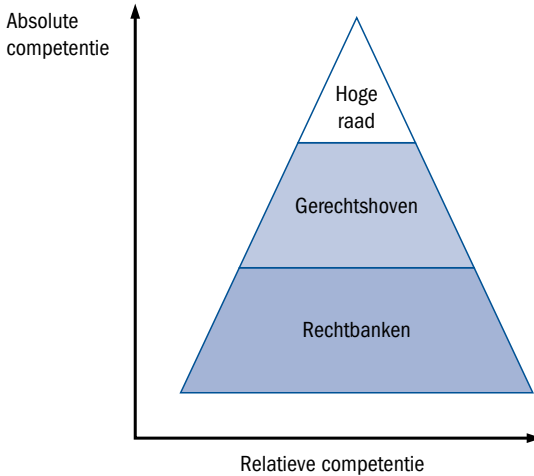
TUSSENVRAAG 1.12

Waarom denk je dat de leden van de rechterlijke macht voor het leven benoemd zijn?

T 1.12

Rechtspraak in civiele en strafzaken heeft plaats op drie lagen (zie figuur 1.2):

- 1 rechtbanken;
- 2 gerechtshoven;
- 3 Hoge Raad.

FIGUUR 1.2 Piramidale opbouw van de rechterlijke macht

Nederland kent elf rechtbanken, die als volgt worden aangeduid:

- 1 rechtbank Amsterdam;
- 2 rechtbank Den Haag;
- 3 rechtbank Gelderland;
- 4 rechtbank Limburg;
- 5 rechtbank Midden-Nederland;
- 6 rechtbank Noord-Holland;
- 7 rechtbank Noord-Nederland;
- 8 rechtbank Oost-Brabant;
- 9 rechtbank Overijssel;
- 10 rechtbank Rotterdam;
- 11 rechtbank Zeeland-West-Brabant.

Gerechtshoven

Daarnaast zijn er vier gerechtshoven, die als volgt worden aangeduid:

- 1 gerechtshof Amsterdam;
- 2 gerechtshof Arnhem-Leeuwarden;
- 3 gerechtshof Den Haag;
- 4 gerechtshof 's-Hertogenbosch.

Er is één Hoge Raad, deze zetelt in Den Haag. In de Wet op de rechterlijke indeling is daarnaast het territoriale werkgebied (rechtsgebied) van een rechtbank aangeduid als een *arrondissement* en dat van een gerechtshof als een *ressort*. Deze gebiedsindeling is relevant om te bepalen bij welke rechtbank of bij welk hof een zaak moet worden behandeld.

Hierna worden de drie lagen van de rechtspraak in civiele en strafzaken (rechtbanken, gerechtshoven, Hoge Raad) nader besproken. Ook wordt ingegaan op de rechtsgang in bestuursrechtelijke zaken. Daarna wordt ingegaan op het Openbaar Ministerie.

Rechtbanken

Een rechtbank bestaat uit vier sectoren: kanton, civiel, strafrecht en bestuursrecht. Een rechtszaak begint meestal bij de rechtbank. De

rechtbank heet dan ook wel het gerecht in eerste aanleg. Relatief eenvoudige zaken worden door één rechter behandeld. Bij complexere zaken kan een meervoudige kamer gevormd worden, waarin drie rechters zitting nemen. De uitspraak van een rechtbank wordt een vonnis of een beschikking genoemd.

Vonnis

TUSSENVRAAG 1.13

Zoek op www.rechtspraak.nl op welk type zaken er behandeld worden door de kantonrechter.

T 1.13

Gerechtshoven

Ook de gerechtshoven zijn onderverdeeld in afdelingen: civiel recht, strafrecht en belastingrecht. In hoger beroep wordt een zaak nogmaals, maar nu door het gerechtshof behandeld. Dit betekent dat – evenals bij de rechtbank – onderzocht moet worden wat er feitelijk is gebeurd en hoe het recht daarop moet worden toegepast. Kort gezegd bekijkt een gerechtshof de zaak dus helemaal opnieuw. Hoger beroep (appel) wordt nagenoeg altijd door een meervoudige kamer behandeld: drie rechters die bij het gerechtshof raadsheren worden genoemd (ook als het vrouwen betreft). Uitspraken van een gerechtshof worden in het algemeen aangeduid met de term arrest.

Hoger beroep

Arrest

Hoge Raad

De Hoge Raad (HR) is het hoogste rechtscollege in strafzaken, civiele zaken en belastingzaken. Voor andere zaken zijn er andere hoogste colleges (zie hierna). De Hoge Raad is belast met cassatierechtspraak. Een cassatieberoep (beroep tot vernietiging van een eerdere rechterlijke uitspraak) kan doorgaans alleen worden ingesteld als de zaak al in hoger beroep is geweest en dient altijd op een van de twee cassatiegronden te berusten (art. 79 Wet op de rechterlijke organisatie). De ene grond is schending of verkeerde toepassing van het recht. De andere betreft zogeheten vormverzuimen, ofwel het niet in acht nemen van voorgeschreven procedureregels. Daarvan is bijvoorbeeld sprake als een uitspraak niet genoeg is gemotiveerd of als het bewijs onrechtmatig is verkregen.

Cassatie-rechtspraak

Cassatie-gronden

De Hoge Raad houdt zich niet opnieuw bezig met een beoordeling van de feiten; die zijn al door de lagere rechter(s) beoordeeld. Hij onderzoekt alleen of de lagere rechters het recht op de juridisch juiste wijze hebben toegepast. Indien dit niet het geval is, dan vernietigt de Hoge Raad de eerdere uitspraak (cassatie komt van het Latijnse 'cassare', dat verbrijzelen betekent). Behandeling door de Hoge Raad gebeurt in de regel door drie of vijf rechters. Evenals bij de gerechtshoven worden zij raadsheren genoemd en heten hun uitspraken (in het algemeen) arrest.

TUSSENVRAAG 1.14

De Hoge Raad behandelt alleen zaken uit het civiel recht, het strafrecht en het belastingrecht. Voor zaken in het bestuursrecht zijn er andere hoogste rechters. Welke zijn dat?

T 1.14

Komt de Hoge Raad tot cassatie, dan wijst hij de zaak in de regel voor een nieuwe behandeling terug naar het gerechtshof dat de vernietigde uitspraak deed of verwijst hij de zaak naar een ander gerechtshof. Uitspraken van de Hoge Raad vormen een belangrijke bron voor jurisprudentie.

Bron voor jurisprudentie

T 1.15

TUSSENVRAAG 1.15

Zoek op www.rechtspraak.nl een arrest van de Hoge Raad waarin de artikelen 7:457 BW en 88 Wet BIG centraal staan en vat kort samen waar de zaak over gaat.

Instanties voor hoger beroep in bestuurszaken

Bij de bestuursrechter kan beroep worden ingesteld tegen een besluit van de overheid. Vaak moet eerst beroep worden ingesteld bij de rechtbank. Afhankelijk van de soort zaak kan hoger beroep in een bestuursrechtelijke zaak worden ingesteld bij een van de volgende drie rechtsprekende instanties.

Centrale Raad van Beroep

De Centrale Raad van Beroep (CRvB) behandelt het hoger beroep over geschillen op het terrein van de sociale verzekeringen, de sociale voorzieningen en ambtenarenzaken.

College van Beroep voor het bedrijfsleven

Het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb) is de hoogste bestuursrechter in Nederland op het gebied van het sociaaleconomisch bestuursrecht. Zo oordeelt het College van Beroep voor het bedrijfsleven op het terrein van het gezondheidsrecht over geschillen over mededinging en over tarieven voor medische beroepsbeoefenaren zoals tandartsen, psychiaters en medisch specialisten.

Afdeling bestuursrecht-spraak van de Raad van State

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS), ten slotte, is de hoogste algemene bestuursrechter van het land. De Afdeling bestuursrechtspraak spreekt of in eerste en enige aanleg of in hoger beroep recht over besluiten van de overheid (gemeente, provincie, waterschap, Rijk en andere personen of colleges die met enig openbaar gezag zijn bekleed) waartegen burgers of bedrijven beroep hebben ingesteld en geen andere rechter, zoals de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven, bevoegd is. Zaken op het terrein van het gezondheidsrecht die de Afdeling bestuursrechtspraak behandelt, betreffen onder meer de Wet BIG, de Geneesmiddelenwet, de Wet toelating zorginstellingen, de Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg.

Openbaar Ministerie**Taken van het OM**

Naast de rechterlijke instanties speelt ook het Openbaar Ministerie (OM) een belangrijke rol in het Nederlandse rechtssysteem. Het OM is een staatsorgaan dat als voornaamste taken heeft: het geven van leiding bij de opsporing van strafbare feiten, het vervolgen (voor de rechter brengen) van verdachten en het uitvoeren van strafvonnissen. Bij het OM ligt kort gezegd de beslissing om iemand al dan niet strafrechtelijk te vervolgen. Enkel de Staat heeft namelijk de bevoegdheid om personen te vervolgen die worden verdacht van het plegen van strafbare feiten. Op basis van het zogenoemde opportuniteitsbeginsel kan het OM afzien van vervolging (de zaak seponeren), bijvoorbeeld omdat het gepleegde feit gering is en er verder geen belangen met vervolging zijn gediend, of omdat er geen of nauwelijks bewijsmateriaal voorhanden is. Op grond van art. 12 Sv kan een belanghebbende beklag doen over die beslissing bij het Gerechtshof. Ook buiten de strafrechtspraak heeft het OM een aantal taken, onder meer in het kader van verplichte zorg voor mensen met een psychische stoornis en bij verzoeken om curatele, onderbewindstelling en mentorschap.

Seponeren

Het OM kent een hiërarchisch verband; de leiding ervan berust bij het College van procureurs-generaal. Het OM is ingedeeld in tien arrondissementsparketten bij de elf rechtbanken. Hier werken de (hoofd)officieren van justitie en hun plaatsvervangers. In hoger beroep worden de zaken aangebracht bij een van de vier ressortsparketten bij de gerechtshoven. Het OM wordt hier vertegenwoordigd door de advocaten-generaal. Er bestaat ook een landelijk parket waar officieren van justitie werken. Het landelijk parket is belast met de opsporing van – dikwijls internationaal – georganiseerde criminaliteit en beschikt over een landelijk rechteerteam. De minister van Justitie draagt politieke verantwoordelijkheid voor het doen en laten van het OM. Hij kan het College van procureurs-generaal dan ook aanwijzingen geven, in het algemeen, maar bij hoge uitzondering ook in een concrete zaak.

De leden van het OM worden – anders dan de met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht – niet voor het leven benoemd.

Indeling OM

1

TUSSENVRAAG 1.16

Waarom denk je dat een officier van justitie niet voor het leven is benoemd en een rechter wel?

T 1.16

1.6.2 Procesrecht

Rechtspleging omvat ook de regels die bepalen hoe een proces dient te verlopen. In subparagraaf 1.3.3 werd dit aangeduid met formeel recht: de formele regels die gelden voor het proces. In deze paragraaf wordt kort ingegaan op het procesrecht. Allereerst wordt het procesrecht in het burgerlijk recht besproken. Dit is geregeld in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv). Daarna wordt het procesrecht in strafrechtelijke procedures besproken. Dit is geregeld in het Wetboek van Strafvordering (Sv). Tot slot wordt het bestuursprocesrecht besproken.

Voor alle rechterlijke procedures geldt dat zij (in beginsel) in het openbaar gevoerd worden en dat de uitspraken in het openbaar worden uitgesproken. De grondslag hiervoor ligt in art. 121 Gw. Op deze wijze is de rechtspraak transparant, legt de rechter verantwoording af en is zijn handelen toetsbaar. Om diezelfde reden is bepaald dat een uitspraak goed gemotiveerd moet zijn.

Openbaar proces

Burgerlijk procesrecht

In het burgerlijk procesrecht is geregeld op welke wijze een civiele procedure moet verlopen. Daarbij gelden een aantal algemene regels en beginselen. Een van die beginselen in het burgerlijk procesrecht is dat partijen de kosten van de procedure in de regel zelf dragen. Dat geldt voor de griffierechten die aan de Staat zijn verschuldigd. Maar daarnaast zijn er proceskosten die door de partijen gemaakt worden (kosten voor advocaat, deurwaarder, getuigen, deskundigen). De rechter bepaalt voor wiens rekening die komen. Hoofregel is dat de partij die in het ongelijk wordt gesteld (ook) veroordeeld wordt tot betaling van de kosten of een gedeelte van de kosten die de wederpartij heeft gemaakt. De rechter kan ook bepalen dat partijen ieder hun eigen kosten dragen. Om de rechtspraak voor iedereen toegankelijk te houden, bepaalt art. 18 lid 2 Gw dat de overheid regels moet maken voor rechtsbijstand aan minder draagkrachtigen. Dit is gebeurd in de Wet op de rechtsbijstand.

Proceskosten

Een ander uitgangspunt is dat van verplichte procesvertegenwoordiging. Dat betekent dat iemand alleen kan procederen als hij een advocaat heeft.

Verplichte procesvertegenwoordiging

Hoor en wederhoor

Dat geldt alleen niet voor het aanhangig maken van procedures bij de kantonrechter. Daarnaast geldt het beginsel van hoor en wederhoor. Dat betekent dat elk van de partijen gelijkelijk de kans krijgt om zijn standpunt kenbaar te maken. Een laatste beginsel van het burgerlijk procesrecht wordt de lijdelijkheid van de rechter genoemd. Dit betekent dat partijen zelf bepalen waarover ze procederen. De rechter mag alleen uitspraak doen over hetgeen partijen over en weer hebben gevorderd of verzocht, niet meer, niet minder (zie de artikelen 24 en 149 Rv).

Dagvaardingsprocedure

Het burgerlijk proces onderscheidt twee procedures: een dagvaardingsprocedure en een verzoekschriftprocedure. Met een dagvaarding roept de eiser de gedaagde op om voor de rechtbank te verschijnen. In de dagvaarding staan de eis en de gronden waarop die berust. Daarin stelt de ene persoon tegen een andere persoon een vordering in (om iets te geven, te doen of na te laten) en vraagt de rechter daarover te beslissen. Het proces wordt gevoerd tussen eiser en gedaagde. Een dagvaardingsprocedure wordt aanhangig gemaakt bij de rechtbank van het gebied waarin de woonplaats van gedaagde ligt.

Een dagvaardingsprocedure wordt voor het grootste deel schriftelijk gevoerd; er worden processtukken uitgewisseld die *conclusies* worden genoemd. De gedaagde reageert op de dagvaarding met een *conclusie van antwoord*. De rechter gelast in beginsel een *comparitie*, dat wil zeggen dat hij de partijen bij zich roept om nadere inlichtingen te verkrijgen of om hen tot een schikking te laten komen. Van het besprokene wordt proces-verbaal opgemaakt. De rechter stelt partijen soms in de gelegenheid om een *conclusie van repliek* (eiser) en een *conclusie van dupliek* (gedaagde) te nemen. De partijen kunnen (mondeling) *pleidooi* vragen. Daarna doet de rechter een uitspraak die in deze procedure *vonnis* wordt genoemd.

Vonnis

Verzoekschriftprocedure

In een verzoekschriftprocedure vraagt iemand aan de rechter om een bepaalde beslissing tegenover een ander te nemen. Het gaat dan bijvoorbeeld om een verzoek tot echtscheiding of het gezamenlijk uitoefenen van gezag over een kind. Partijen worden verzoeker en verweerder genoemd. Een verzoekschrift moet door of namens verzoeker worden ingediend bij de griffie van de rechtbank. Het bevat een gemotiveerde omschrijving van het verzoek. Aan de hand van de woonplaats van verzoeker kan worden bepaald welke rechtbank bevoegd is.

Een verzoekschriftprocedure kent in het algemeen een wat kortere procesgang, waarin mondelinge behandeling de hoofdmoot vormt. De verweerder reageert op het verzoekschrift met een *verweerschrift*. Beide partijen verschijnen voor een *mondelinge behandeling*. Hiervan wordt proces-verbaal opgemaakt. De rechter bepaalt de dag waarop hij uitspraak doet. Die uitspraak heet in deze procedure *beschikking*.

Beschikking

Kort geding

Wanneer kan worden aangetoond dat in een bepaalde situatie een snelle rechterlijke uitspraak noodzakelijk is, kan daarvoor (in civiele zaken) een kort geding worden aangespannen of (in bestuursrechtelijke zaken) een verzoek worden gedaan tot het treffen van een voorlopige voorziening. Deze worden allebei behandeld door de *voorzieningenrechter*. Het proces wordt vooral mondeling gevoerd, waarna soms nog diezelfde dag, maar in elk geval spoedig daarna uitspraak volgt. Deze uitspraak heeft altijd een *voorlopig karakter*. In civiele zaken kent deze procedure ook hoger beroep en beroep in cassatie. Een voorbeeld is het vonnis van de voorzieningenrechter

van de rechtbank Den Haag, die op vordering van de Stichting Viruswaarheid bij vonnis van 16 februari 2021 de avondklok per direct buiten werking had gesteld, omdat deze niet legitiem zou zijn (ECLI:NL:RBDHA:2021:1100). Het gerechtshof vernietigde dit vonnis een week later. De avondklok mocht worden gebaseerd op de Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag. Verder waren volgens het Hof de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit in acht genomen (ECLI:NL:GHDHA:2021:285). Voor vorderingen die onder de bevoegdheid van de sector kanton vallen, kan op soortgelijke wijze een voorlopige voorziening worden gevraagd.

Strafprocesrecht

Het strafprocesrecht omvat de regels die in acht moeten worden genomen vanaf het constateren van een strafbaar feit tot en met de berechting daarvan. Het is voornamelijk geregeld in het Wetboek van Strafvordering (Sv).

Een belangrijk uitgangspunt van het strafprocesrecht is opgenomen in art. 1 Sv: 'Strafvordering heeft alleen plaats op de wijze bij de wet voorzien.' Het strafprocesrecht geeft aan in welke gevallen iemand staande gehouden mag worden of aangehouden (gearresteerd) mag worden, maar ook hoelang een verdachte vervolgens voor verhoor op het politiebureau mag worden vastgehouden. Ook bepaalt het in welke gevallen de verdachte op bevel van de (hulp)officier van justitie in verzekering kan worden gesteld. Dat betekent dat de verdachte maximaal drie dagen op het politiebureau wordt vastgehouden. Als het vermoede misdrijf ernstig genoeg is, bij vluchtgevaar en/of vrees voor herhaling, kan de *rechter-commissaris* op vordering van de officier van justitie een bevel tot bewaring geven. De verdachte kan dan voor maximaal tien dagen in het *huis van bewaring* worden vastgezet.

**Uitgangspunt
strafprocesrecht**

**Bevel tot
bewaring**

De regels van het strafprocesrecht gaan ook over de berechting van de verdachte. De officier van justitie roept de verdachte bij dagvaarding op om op een bepaald tijdstip voor de rechtbank te verschijnen. Een strafzaak moet in eerste aanleg worden behandeld door de rechtbank van het gebied waarin het strafbaar feit gepleegd is; overtredingen door de sector kanton, misdrijven door de sector strafrecht.

De dagvaarding bevat de zogenoemde *tenlastelegging*: hierin staat omschreven voor welk strafbaar feit, op welke datum en in welke plaats gepleegd, de verdachte terecht moet staan. Alleen hetgeen in de tenlastelegging omschreven staat, is voorwerp van berechting.

Tenlastelegging

VOORBEELD 1.11

Strafrecht en gezondheidszorg

Een tenlastelegging moet zo zijn opgesteld dat is voldaan aan een delictsomschrijving uit het Wetboek van Strafrecht of een bepaling van een andere wet of verordening op overtreding waarvan straf is gesteld. Dat leidt ertoe dat een officier van justitie heel precies moet formuleren. Dat bleek bijvoorbeeld in een strafzaak tegen een orthopedisch chirurg, die ervan werd beschuldigd dat hij door roekeloos opereren zwaar lichamelijk letsel bij een patiënte had veroorzaakt (art. 308 Sr). De tenlastelegging beschuldigde de verdachte ervan dat hij 'roekeloos, in elk geval zeer, althans aanmerkelijk onvoorzichtig, onachtzaam en/of onoplettend en/of met grove,

althans aanmerkelijke verwaarlozing van de door hem in deze als arts te betrachten zorgvuldigheid of zorg heeft gehandeld, door (in strijd met zijn professionele standaard en/of met toepasselijke richtlijnen en/of met protocollen) een (hernia)operatie uit te voeren [...] terwijl hij wist of redelijkerwijs had moeten weten dat onder de gegeven omstandigheden (te weten het hebben van onvoldoende zicht van verdachte, als operateur in het operatiegebied en/of de wond) het voortzetten van de operatie zou (kunnen) leiden tot (vermijdbaar) (blijvend) letsel'.

Bron: Rechtbank Oost-Brabant 7 mei 2015, ECLI:NL:RBOBR:2015:2721

Nadat de rechter de identiteit van de verdachte heeft geverifieerd en hem gewezen heeft op zijn recht om te zwijgen, leest de officier van justitie zijn tenlastelegging voor. De rechter of het rechterlijk college ondervraagt de verdachte en eventuele *getuigen en/of deskundigen*. Ook de officier van justitie en, indien ingeschakeld, de advocaat van de verdachte worden in de gelegenheid gesteld nadere vragen te stellen. Als sprake is van een ernstig (gewelds- of zeden)delict, kan over de gevolgen van het misdrijf ook het slachtoffer, c.q. een nabestaande worden gehoord. Deze kan daartoe zelf een verzoek indienen.

Requisitoir

De officier van justitie houdt zijn requisitoir. Daarin draagt hij bewijzen aan om aan te tonen dat verdachte het feit, zoals hem ten laste gelegd, gepleegd heeft. Hij eist een straf van bepaalde hoogte en/of een maatregel en onderbouwt die eis. Mocht het onderzoek tijdens de terechtzitting daartoe aanleiding geven, dan eist hij vrijspraak. De advocaat (of verdachte zelf) reageert op het requisitoir. Verdachte krijgt, als hij dat wenst, het laatste woord. De rechter spreekt het vonnis (bij geringere overtredingen) direct uit of bepaalt wanneer hij dat zal doen. Na de uitspraak deelt de rechter aan de veroordeelde mee binnen welke termijn hij desgewenst hoger beroep kan aantekenen.

Advocaat

De verdachte kan een advocaat machtigen namens hem op te treden, maar de rechter kan de persoonlijke verschijning van de verdachte gelasten. Er bestaat geen verplichting om zich door een advocaat te laten bijstaan (behalve bij cassatie). Net als bij de civiele procesvoering is het mogelijk om van het grondwettelijk vastgelegde recht op juridische bijstand – in bepaalde omstandigheden – tegen gereduceerd tarief of gratis gebruik te maken.

De kosten die justitie voor opsporing en berechting van strafbare feiten maakt, komen voor rekening van de Staat.

Bestuursprocesrecht

In het bestuursprocesrecht is geregeld op welke wijze een burger kan opkomen tegen een besluit van een bestuursorgaan. De regels daarover zijn opgenomen in de hoofdstukken 6, 7 en 8 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Er wordt een onderscheid gemaakt tussen:

- 1 bezwaar;
- 2 administratief beroep;
- 3 beroep.

Ad 1 Bezwaar

Bij een bezwaarprocedure wordt het bestuursorgaan dat een besluit heeft genomen (bijvoorbeeld een minister of een college van burgemeester en wethouders), gevraagd het besluit te heroverwegen. Indien een bestuursorgaan niet tijdig op een verzoek beslist, kan rechtstreeks beroep bij de bestuursrechter worden ingesteld (art. 8:55b Awb). De bezwaarprocedure wordt gevoerd voordat een beroepsprocedure bij een bestuursrechter kan worden gestart. De hoofdregel is: eerst bezwaar, dan beroep (art. 7:1 Awb). In deze bepaling staan ook de uitzonderingen op deze hoofdregel opgesomd. Een veel voorkomende uitzondering is vermeld onder d: als het besluit is voorbereid met toepassing van afdeling 3.4 van de Awb, volgt geen bezwaarprocedure. Tegen het besluit, waarbij burgers hun zienswijze over een ontwerp-besluit kenbaar hebben kunnen maken, staat rechtsreeks beroep bij de bestuursrechter open. In het omgevingsrecht komt dit veel voor. In sommige gevallen kan de bezwaarprocedure worden overgeslagen (art. 7:1a Awb). Daarvoor is de instemming van partijen nodig.

Bezwaar-
procedure

Als tegen een besluit bezwaar wordt gemaakt, moet het bestuursorgaan in de eerste plaats nagaan of het besluit in overeenstemming met het recht is genomen. Voor zover de wet daartoe de mogelijkheid biedt, dient het orgaan tevens te onderzoeken of op grond van een belangenafweging tot een ander besluit moet worden gekomen. Het orgaan moet zijn besluit dus volledig heroverwegen. Een belangrijk uitgangspunt daarbij is dat de indiener van het bezwaar er door de procedure niet op achteruit mag gaan (verbod van reformatio in peius). Voor de behandeling van een bezwaar zijn geen kosten verschuldigd (art. 7:15, eerste lid, Awb).

Heroverwegen

Een bezwaarprocedure begint met het indienen van een bezwaarschrift. Dat moet worden ingediend bij het bestuursorgaan dat het besluit waartegen het bezwaar zich richt heeft genomen (dit besluit wordt wel het besluit in primo of ook wel het primaire besluit genoemd).

Bezwaarschrift

TUSSENVRAAG 1.17

Zoek in hoofdstuk 6 Awb op aan welke eisen een bezwaarschrift moet voldoen en wat het gevolg is als daaraan niet wordt voldaan.

T 1.17

Als een bezwaarschrift niet aan de wettelijke eisen voldoet, moet de indiener ervan in de gelegenheid worden gesteld om het aan te vullen. Een bezwaarschrift moet binnen zes weken nadat een besluit bekend is gemaakt worden ingediend. Een te laat ingestuurd bezwaarschrift is niet-ontvankelijk tenzij redelijkerwijs niet kan worden geoordeeld dat de indiener in verzuim is geweest.

Termijn

Na het indienen van een bezwaarschrift volgt een hoorzitting. Soms kan van het horen worden afgezien (zie art. 7:3 Awb). Het bestuursorgaan beslist binnen zes weken of, indien een adviescommissie is ingesteld, binnen twaalf weken na afloop van de termijn voor het indienen van bezwaar (zie art. 7:10 Awb). Dit wordt een beslissing op bezwaar genoemd. Daarin kan het bezwaar niet-ontvankelijk, gegrond of ongegrond worden verklaard.

Hoorzitting

Beslissing op
bezwaar

Ad 2 Administratief beroep

Bij administratief beroep neemt niet het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen een nieuw besluit, maar wordt dat gedaan door een ander

Administratief
beroep

(vaak een hoger) bestuursorgaan. Afdeling 7.3 van Hoofdstuk 7 van de Awb bevat bijzondere bepalingen over administratief beroep. De procedureregels over administratief beroep komen grotendeels overeen met de procedureregels die gelden voor bezwaar. Het aantal gevallen waarin nog administratief beroep openstaat, is zeer klein. De bezwaarprocedure vormt dus de hoofdregel.

Ad 3 Beroep

Zoals hiervoor beschreven kan in de regel pas na een bezwaarprocedure in beroep worden gegaan bij de bestuursrechter (artt. 7:1 en 8:1 Awb). Bestuursrechtspraak gebeurt in de meeste gevallen in twee instanties: in beroep en in hoger beroep. In subparagraaf 1.3.2 kwam al aan de orde dat in de meeste gevallen de (bestuursrechtelijke kamers van de) rechtbanken in eerste aanleg oordelen en, afhankelijk van het rechtsgebied, in hoger beroep de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep, het College van Beroep voor het bedrijfsleven, of, als het gaat om belastinggeschillen, een gerechtshof met daarna nog de mogelijkheid van cassatieberoep bij de Hoge Raad.

Beroepschrift

Beroep kan in de regel worden ingesteld tegen een besluit van een bestuursorgaan (art. 8:1 Awb) en tegen handelingen die gelijkgesteld zijn aan besluiten van een bestuursorgaan (zie de artt. 1:3, 6:2, 8:1 Awb). Een beroep bij de rechtbank vangt aan met een beroepschrift. Het bestuursorgaan wordt gevraagd een verweerschrift in te dienen. De rechter bepaalt vervolgens het verloop van de procedure. Daarbij kunnen getuigen worden gehoord en deskundigen worden geraadpleegd. Partijen worden in beginsel uitgenodigd voor een zitting, waar zij hun standpunt mondeling uiteen kunnen zetten of kunnen toelichten. De bestuursrechter toetst of het besluit waartegen beroep is ingesteld rechtmatig is genomen. Na sluiting van het onderzoek doet de rechter binnen zes weken uitspraak. De uitspraak kan luiden dat het beroep niet-ontvankelijk is of dat het beroep gegrond of ongegrond is. Als het beroep gegrond is kan de rechter het bestuursorgaan opdragen om een nieuw besluit te nemen, of kan de rechter zelf in de zaak voorzien. In dat geval komt de uitspraak van de rechter in de plaats van het vernietigde besluit. Indien een gebrek in een besluit inmiddels is hersteld, kan de rechter bepalen dat de rechtsgevolgen van het vernietigde besluit in stand blijven.

Rechtmatig

Samenvatting

Recht is niet eenvoudig te definiëren. In het spraakgebruik heeft het woord verschillende betekenissen. Zo kan iemand ergens recht op hebben (subjectief recht), maar wordt het woord ook gebruikt om het geheel van rechtsregels aan te duiden (objectief recht). De functie van het recht is om de maatschappij te ordenen en regels te stellen voor het geval er conflicten ontstaan tussen personen onderling, maar ook tussen personen en organisaties of tussen personen of organisaties en de overheid. Het recht kan daarbij op verschillende wijzen worden ingedeeld. Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen publiekrecht en privaatrecht, materieel recht en formeel recht, dwingend en regelend recht, en objectief en subjectief recht.

Binnen dit stelsel van recht heeft het gezondheidsrecht ook een plaats. Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw heeft het zich als een juridische specialisatie ontwikkeld. Kenmerk is dat het steeds gaat om rechtsregels die relevant zijn in de gezondheidszorg. Men noemt het – net als bijvoorbeeld jeugdrecht of bouwrecht – een horizontaal specialisme. Rond het thema gezondheidszorg beweegt het zich dwars door de verschillende rechtsgebieden heen.

Het is van belang te weten welke regels op een bepaald moment in een bepaalde omgeving gelden. Mensen moeten weten waar ze aan toe zijn en waaraan ze zich moeten houden. Daarom moet duidelijk zijn uit welke ‘bronnen’ het recht voortkomt. Van oudsher worden de wet, het verdrag en de rechtspraak als bronnen van het recht aangeduid. Het is daarnaast belangrijk te weten hoe een wet tot stand komt. Een wet is afkomstig van de regering en het parlement gezamenlijk, een AMvB van de regering alleen en een ministeriële regeling/verordening van één of meer afzonderlijke minister(s).

Grondrechten zijn fundamentele mensenrechten die door de overheid moeten worden gerespecteerd. Zij vormen een fundamentele basis van de democratische rechtsstaat. Ze zijn in de Grondwet, maar ook in internationale verdragen vastgelegd. Daarbij kan onderscheid gemaakt worden tussen klassieke grondrechten en sociale grondrechten.

Geschillen over het recht kunnen aan een rechterlijke instantie worden voorgelegd. In Nederland kan dat, afhankelijk van de aard van het geschil, bij drie verschillende rechters – de civiele rechter, de strafrechter en de bestuursrechter – en in een of meer instanties – rechtbank, gerechtshof en Hoge Raad, of, als het om bestuursrecht gaat, rechtbank en daarna Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep of het College van Beroep voor het bedrijfsleven, of rechtstreeks bij een van deze drie instanties (er is dan niet eerst beroep bij de rechtbank mogelijk).

Daarnaast bestaat nog de tuchtrechtspraak. Daarmee zijn belast de Regionale Tuchtcolleges voor de Gezondheidszorg en het Centraal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg.

Studie-eindvragen

1

-
- 1.1** Waarom wordt het gezondheidsrecht een horizontaal specialisme genoemd?
 - 1.2** Zoek art. 4 lid 1 Wet BIG op. Welk recht vloeit uit deze bepaling voort voor degene die in een register staat ingeschreven? Is dit recht in subjectieve zin of recht in objectieve zin?
 - 1.3** Zoek minimaal drie wetten op die tot het gezondheidsrecht behoren en geef kort aan wat ze regelen.
 - 1.4** Noem drie rechtsbronnen en beschrijf hoe deze bronnen van recht tot stand komen.
 - 1.5** Waarom bestaat de geneeskundige behandelingsovereenkomst uit dwingend recht?
 - 1.6** Waarom verschilt het burgerlijk procesrecht van het strafprocesrecht?
 - 1.7** Lees art. 36a lid 6 Wet BIG. Wat is het doel van deze bepaling? Hoe wordt de procedure die in dat lid wordt beschreven ook wel genoemd?
 - 1.8** Zoek op internet wat 'trias politica' inhoudt, door wie het bedacht is en in welk boek het beschreven is.
 - 1.9** Noem twee bronnen van grondrechten of mensenrechten.
 - 1.10** Noem drie grondrechten uit de Grondwet die van belang zijn voor de Nederlandse gezondheidszorg.
 - 1.11** Leg uit wat het recht op gezondheidszorg inhoudt.
-